

ANONYMUS

GESTA HUNGARORUM

KEZDŐDIK AZ ELŐBESZÉD A MAGYAROK CSELEKEDETEIHEZ

Mesternek mondott P, a néhai jó emlékű, dicsőséges Bélának, Magyarország királyának jegyzője, N-nek, az ő legkedvesebb barátjának, a tisztelendő és az írástudás művészetében avatott férfiúnak üdvözlését meg kérése teljesedését jelenti. — Midőn hajdan iskolai tanulmányon együtt voltunk és egyforma iparkodással olvastunk a trójai történetet, melyet én erősen megkedvelvén, a Frígiai Dáresnek és egyéb szerzőknek könyveiből úgy, miként mestereimtől tanultam, a magam fogalmazása szerint egy kötetbe szerkesztettem, akkor kérte tőlem, hogy amint a trójai történetet és a görögök háborúit megírtam, ugyanúgy írjam meg neked Magyarország királyainak és nemeseinek származását is: hogy a hét fejedelmi személy, aki a hét magyar nevet viseli, miképpen jött ki szittya földről, vagy milyen az a szittya föld, miképpen született Álmos, s mi okból nyeri az Álmos nevet Magyarország első vezére, akitől a magyarok királyai erednek, vagy mennyi országot és királyt vetettek maguk alá, vagy ezt a szittya földről kijött népet mi okból hívják az idegenek beszédében hungárusoknak, a maga nyelvén meg magyarinak. Meg is ígértem, hogy teljesítem a kérést; ámde más teendőktől akadályozva kéréséről is, ígéretemről is már majdnem megfeledeztem volna, ha Kedvességed levelében tartozásom teljesítésére nem figyelmeztet. Visszagondolva tehát Kedvességedre, noha ennek a vesződséges vágtam, hogy véghezvigyem azt, amire ösztökéltél. De meg a különböző történetírók példája szerint, az isteni kegyelem segedelmére támaszkodva, magam is jónak láttam, hogy mindazt utódaink legvégső nemzedékéig feledésnek ne engedjem. Tehát legjobbnak tartottam, hogy igazán és egyszerűen írjam meg Neked, s így aki olvassa, tisztán láthassa, miképpen estek meg a dolgok. Ha az oly igen nemes magyar nemzet az ő származásának kezdetét és az ő egyes hősi cselekedeteit a parasztok hamis meséiből vagy a regösök csacsogó énekéből mintegy álomban hallaná, nagyon is nem szép és elég illetlen dolog volna. Ezért most már inkább az iratok biztos előadásából meg a történeti művek világos értelmezéséből nemeshez méltó módon fogja fel a dolgok igazságát. Magyarország tehát boldog, jutott neki adomány sok; hisz örülhet minden órán, deákjának ajándékán, mivel megvan íme neki királyai és nemesei származásának a kezdete. Ezekért a királyokért pedig legyen dicséret meg tisztelet az Örökkévaló Királynak és Anyjának, Szent Máriának, s az ő kegyelméből Magyarország királyai és nemesei bírják az országot boldog véggel, most és mindörökké. Ámen.

SZCÍZIA

Szcítia tehát igen nagy föld, melyet Dentü-mogyernak hívnak. Kelet felé határa az északi tájtól egészen a Fekete-tengerig terjed. Mögötte pedig ott van a Don nevű folyam nagy mocsaraival, ahol szerfölött bőven találni nyestet, úgyhogy nemcsak a nemesek és alrendűek ruházkozhatnak vele, hanem a gulyások, kanászok és juhászok szintén díszes ruházatot hordanak azon a földön. Ugyanis ott bővében van az arany meg az ezüst, s annak a földnek a folyamaiból drágakő és gyöngy kerül elő. A Szcítiával szomszédos keleti tájon pedig ott voltak Góg és Mágóg nemzetei, akiket Nagy Sándor elzárt a világtól. A szittya földnek széle-hossza igen nagy. Az embereket meg, akik rajta laknak, közönségesen dentü-mogyeroknak nevezik a mai napig, és soha semmiféle uralkodó hatalmának az igáját nem viselték. A szcítiaiak ugyanis jó régi népek, s van hatalma Szcítiának keleten, mint fentebb mondtuk. Szcítiának első

királya Mágóg volt, a Jáfet fia, és az a nemzet Mágóg királytól nyerte a magyar nevet. Ennek a királynak az ivadékából sarjadt az igen nevezetes és roppant hatalmú Attila király. ő az Úr megtestesülésének négyszázötvenegyedik esztendejében a szittyia földről kiszállva hatalmas sereggel Pannónia földjére jött, és a rómaiakat elkergetve az országot birtokába vette. Majd királyi székhelyet állított magának a Duna mellett a hévizek fölött: minden régi épületet, amit ott talált, megújíttatott, és az egészet igen erős fallal vétette körül. Ezt magyar nyelven most Budavárnak mondják, a németek pedig Ecilburgnak hívják. De elég ennyi! Maradjunk meg a történet útján. Hosszú idő múlva pedig ugyanazon Mágóg király ivadékából eredt Ügyek, Álmos vezér apja, kinek Magyarország királyai és vezérei a leszármazottai, miként a következőkben majd előadjuk. A szcítiaiak, amint mondtuk, jó régi népek. Róluk a történetírók akik a rómaiak viselt dolgait megírták, így beszélnek: A szittyák valaha igen bölcsék és szelídek voltak, földet nem műveltek, és majdnem semmiféle bűn nem fordult elő közöttük. Ugyanis nem voltak mesterséggel épült házaik, csupán nemezből készült sátraik. Húst, halat, tejet, mézet ettek, és bőven volt fűszeres boruk. Nyusztprémbe és más vadállatok bőrébe öltöztek. Arany, ezüst, gyöngy: annyi volt az nekik, mint a kavics, mivel saját földjük folyamaiban találhatták mindezt. Nem kívánták a másét, minthogy mindannyian gazdagok voltak, sok állatnak és elegendő ennivalónak a birtokosai. Nem paráználkodtak, hanem mindenkinek csupán csak egy felesége volt. Ámde utóbb a szóban lévő nemzet a háborúskodásba belefáradva, olyan kegyetlenné fajult, hogy — némely történetírók szerint — haragjában emberhúst evett, meg emberek véréit itta. Hogy kemény egy nemzet volt, hitem szerint azt ma is megismerhetitek ivadékairól. A szittyia nemzetet bizony semmiféle uralkodó nem hajtotta igája alá. Tudniillik Dáriust, a perzsák királyát csúfosan megkergették, úgyhogy Dárius ott nyolcvanezer embert veszített el, s nagy rettegve szaladt Perzsiába. Ugyancsak a szcítiaiak Círust, szintén a perzsák királyát, háromszázharmincezer emberével együtt megölték. A szcítiaiak magát Nagy Sándort, Fülöp királynak és Olimpiadis királynénak a fiát, aki sok országot harcban leigázott, szintén szégyenletesen megfutamították. Ugyanis a szittyák keményen bírtak minden fáradságot, meg testileg is nagyok, a harcban pedig vitézek voltak. Semmijük sem lehetett a világon, amit ne tettek volna kockára, ha sérelem esett rajtuk. S amikor a győzelem az övék lett, éppenséggel nem törték magukat a zsákmány után, mint utódaik közül a mostaniak, hanem csak a dicsőséget keresték ezen az úton. Dáriust, Círust és Sándort nem számítva, a világon egyetlenegy nemzet sem merte lábát tenni az ő földjükre. A fent nevezett szittyia nemzet pedig kemény volt a harcban és gyors a lovon; a fején sisakot hordott, az íjjal, nyíllal különbül bánt, mint a világ összes nemzetei közül akármelyik, s hogy csakugyan ilyen volt, azt az utódairól is megítélhetitek. A szittyia föld éppen azért, mert annyira messze esik a forró égőtől, különösen kedvez a nemzedékek szaporodásának. Azonban — ámbár szerfölött nagy kiterjedésű — mégis a rajta született népség sokaságát sem táplálni, sem befogadni nem tudta. Ezért a hét fejedelmi személyt, akit hétmagyarnak mondtak, a helyszükét nem tűrte tovább, hanem gondolkozott, hogy azt mindenképpen elhárítja. Akkor ez a hét fejedelmi személy tanácsot tartva megállapodott abban, hogy olyan földet foglal el magának, amelyen laknia lehet, s evégből elhagyja szülőföldjét, miképpen majd a következőkben előadjuk.

MIÉRT MONDJÁK AZT, HOGY HUNGÁRUSOK?

Most ehhez még azt kell hozzátennünk, miért hívják a szittyia földről kiköltözött népet hungárusoknak. Hungárusoknak Hungvárról nevezték el őket azért, mert a szlovének meghódítása után a hét fejedelmi személy Pannónia földjére lépve, ott jó soká időzött. Innen az összes környező nemzetek Álmost, Ügyek fiát, hungvári vezérnek hívták, katonáit meg

hungvárusoknak. De elég ennyi! Ezt elhagyva térjünk vissza kitűzött munkánkra, haladjunk a történelem útján, s úgy, amint a Szentlélek sugallja, végezzük a megkezdett művet!

ÁLMOS, AZ ELSŐ VEZÉR

Az Úr megtestesülésének nyolcszázötvenkilencedik esztendejében Ügyek, amint fentebb mondtuk, nagyon sok idő múltán Mágóg király nemzetségéből való igen nemes vezére volt Szcítiának, aki feleségül vette Dentü-Mogyerban önedbelia vezérnek Emes nevű leányát. Ettől fia született, aki az Álmos nevet kapta. Azonban isteni, csodás eset következtében nevezték el Álmosnak, mert teherben levő anyjának álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reá szállva teherbe ejtette őt. Egyszersmind úgy tetszett neki, hogy méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak, ámde nem a saját földjükön sokasodnak el. Mivel tehát az alvás közben feltűnő képet magyar nyelven álomnak mondják, és az ő születését álom jelezte előre, azért hívták őt szintén Álmosnak. Vagy azért hívták Álmosnak — ami latinul annyi, mint szent —, mivel az ő ivadékából szent királyok és vezérek voltak születendők. De erről ne többet!

ÁLMOS VEZÉR

Álmos vezér pedig, miután világra született, nagy öröme szolgált Ügyeknek és rokonainak, továbbá Szcítia majdnem összes előkelőinek, merthogy az apja, Ügyek, Mágóg király nemzetségéből eredt. Maga Álmos meg szép, de barna orcájú volt; a szeme fekete, de nagy; a termete magas és karcsú; a keze nagy, az ujjai vaskosak. Álmos egyszersmind kegyes, jóakarátú, bőkezű, bölcs, derék katona volt; vidám adakozó mindazok részére, akik Szcítia országában abban az időben katonák voltak. Midőn pedig Álmos az érett kort elérte, mintegy a Szentlélek ajándéka jutott neki, s így pogány létére mégis hatalmasabb volt és bölcsőbb Szcítia összes vezéreinél. És az országnak minden dolgát abban az időben az ő tanácsai szerint vagy az ő segítségével intézték. Mikor érett ifjúvá serdült, Álmos vezér akkor feleségül vette azon a földön egy igen nemes vezérnek a leányát. Ettől született Árpád nevű fia, akit magával vitt Pannóniába, amint majd a következőkben előadjuk.

ÁLMOS VEZÉR MEGVÁLASZTÁSA

A hungárusoknak igen vitéz és a hadi viszontagságokban felette hatalmas nemzete, mint fentebb mondtuk, eredetét a szittyá nemzetségtől vette, amelyet saját nyelvén dentü-mogyernak neveznek. És az a föld túlon túl megtelt az ott született népek sokaságával, annyira, hogy övéit már sem táplálni, sem befogadni nem tudta, mint fentebb mondtuk. Ezért akkor a hét fejedelmi személy, akit mind a mai napig hétmagyarnak hívnak, a helyszűkét tovább nem tűrhetvén, tanácsot tartott, és késedelem nélkül fegyverrel, haddal igyekezett módját ejteni, hogy szülőföldjét elhagyja, s olyan földet foglaljon el magának, amelyen laknia lehet. Akkor a választásuk arra esett, hogy majd Pannónia földjét keressék fel. Erről ugyanis a szállongó hírből azt hallották, hogy az Attila király földje, akinek az ivadékából Álmos vezér, Árpád apja származott. Ámde a hét fejedelmi személy közös és igaz értelemmel belátta, hogy a megkezdett útnak végére nem járhat, hacsak vezér és parancsoló nem lesz felette. Tehát a hét férfiú szabad akarattal és egyetértéssel vezérül és parancsolóul választotta magának, sőt fiai fiainak is a végső nemzedékig Álmost, Ügyek fiát, és azokat, akik az ő nemzetségéből származnak, mivel Álmos vezér, Ügyek fia, továbbá azok, akik az ő nemzetségéből származtak, jelesebbek voltak

nem dolgában, meg hadban is hatalmasabbak. Tudniillik az a hét fejedelmi személy nem dolgában előkelő, hadban hatalmas, hűségben állhatatos férfiú volt. Akkor közakarattal Álmos vezérnek ezt mondták: “A mai naptól kezdve téged vezérünkkel és parancsolónkká választunk, s ahova a szerencséd visz, oda követünk téged.” Majd a fent említett férfiak mindegyike Álmos vezérért — pogány szokás szerint — saját vérét egy edénybe csorgatta, s esküjét ezzel szentesítette. És noha pogányok voltak, mégis azt a hitet, melyet akkor egymás közt esküjükre tettek, mindhalálukig megtartották úgy, amint ez az eskü itt következik.

ESKÜJÜK

Az eskü első szakasza így hangzott: Hogy ameddig csak az ő életük, sőt az utódaiké is tart, mindig Álmos vezér ivadékából lesz a vezérük. Az eskü második szakasza így hangzott: Hogy ami jószágot csak fáradalmaik árán szerezhettek, mindegyiküknek része legyen abban. Az eskü harmadik szakasza így hangzott: Hogy azok a fejedelmi személyek, akik a tulajdon szabad akaratukból választották Álmost urukká, sem ők maguk, sem fiaik soha, semmi esetre ki ne essenek a vezér tanácsából és az ország tisztségeiből. Az eskü negyedik szakasza így hangzott: Hogyha valaki utódaik közül hűtlen lenne a vezér személyéhez, vagy egyenetlenséget szítana a vezér és rokonai között, a bűnösnek vére omoljon, amint az ő vérük omlott az esküben, melyet Álmos vezérnek tettek. Az eskü ötödik szakasza így hangzott: Hogyha valaki Álmos vezér és a többi fejedelmi személyek utódai közül az esküvel kötött megállapodásokat meg akarná szegni, örök átok sújtsa. Ennek a hét férfiúnak a neve volt: Álmos, Árpád apja; Előd, Szabolcs apja, kitől a Csák-nemzetség származik; Kend, Korcán apja; Ond, Ete apja, akitől a Kalán- és Kölcsé-nemzetség származik; Tas, Lél apja; Huba, akitől a Szemere-nemzetség származik; a hetedik Tétény, Horka apja, s Horkának a fiai voltak Gyula és Zombor, akiktől a Maglód-nemzetség származik, amint alább majd szó lesz róla. De elég! Haladjunk a történelem útján!

KIKÖLTÖZÉSÜK

Az Úr megtestesülésének nyolcszáznyolcvanegyedik esztendejében, amint az év szerint jegyzett krónikákban írva vagyon, a hét fejedelmi személy, akit hétmagyarnak hívnak, kijött Szcítia földjéről nyugat felé. Közöttük kijött Álmos vezér, a Mágóg király nemzetségéből való Ügyek fia, jó emlékezetű férfiú, uruk és tanácsadójuk nekik; kijött pedig a feleségével meg a fiával, Árpáddal, valamint a nagybátyjának, Hüleknek két fiával: Szovárdal és Kadocsával, továbbá az ugyanarról a vidékről való szövetséges népeknek megszámlálhatatlanul nagy sokaságával. Sok-sok nap pedig puszták tájakon vonultak; az Etel folyót pogány módon tömlőn ülve úsztatták át, és sehol városba vagy emberi lakóhelyhez vezető utat nem találtak. Közben nem ették ember munkájának a gyümölcsét, amint rendszeren szokták, hanem hússal, hallal táplálkoztak mindaddig, amíg Oroszországba nem értek azon a részen, melyet Szuszdalnak hívnak. Ifjaik majdnem mindennap vadászaton voltak; ezért aztán attól az időtől fogva mindmostanáig a magyarok jobb vadászok is, mint a többi nemzetek. És Álmos vezér meg övéi mind ekképpen vonulva léptek Oroszország földjére azon a részen, amelyet Szuszdalnak hívnak.

OROSZORSZÁG

Miután pedig az oroszok vidékét elérték, minden ellenszegülés nélkül egész Kiev városáig hatoltak. Midőn Kiev városán keresztülmentek, a Dnyeper folyón áthajózva meg akarták

hódítani az oroszok országát. Akkor az oroszok vezérei ezt észrevéve nagyon megijedtek, mivel hallották, hogy Álmos vezér, Ügyek fia, Attila király nemzetségéből származik, akinek az ő elődeik évi adót fizettek. De mégis a kievi vezér összehívta minden főemberét, és tanácsot tartva azt választották, hogy hadra kelnek Álmos vezér ellen, és inkább meghalnak a harcban, mintsem hogy elveszítsék országukat, és kényük-kedvük ellenére Álmos vezér uralma alá kerüljenek. A kievi vezér azonnal követeket küldött leghívebb barátaihoz, a hét kun vezérhez, és segítségre hívta őket. Akkor ez a hét vezér, akinek a neve: Ed, Edömén, Et, Böngér, Örsúr apja Ócsád, Vajta, Alaptolma apja Ketel, ugyancsak nem kicsiny számú lovast gyűjtött egybe, és a kievi vezér iránt való barátságból sebes vágóban Álmos vezér ellen jött. A kievi vezér a maga seregével eléjük vonult, és most már a kunokkal gyarapodva, sok fegyverrel Álmos ellen nyomult. Álmos vezér pedig, akinek segítsége a Szentlélek volt, fegyvert öltve csatarendbe szedte seregét, s ide-oda lovagolva buzdította katonáit; majd hirtelen eléjük rugtatva megállott mindnyájukkal szemben, és ezt mondta nekik: “Szittyák, bajtársaim, nagyvitéz férfiak! Emlékezzetek utatok kezdetére, amikor azt mondtátok, hogy fegyverrel, haddal olyan földet kerestek, amelyen lakhattok. Tehát ne zavarodjatok meg az oroszok és kunok sokaságától, akik a mi kutyáinkhoz hasonlítanak. Hiszen a kutyák, amint uruk szavát hallják, nemde rögtön félelembe esnek? Mivel a derekasságot nem a nép nagy száma, hanem a lélek bátorsága szabja meg. Vagy nem tudjátok, hogy egy oroszlán sok szarvast megszalaszt, mint ahogy egy bölcs mondja. De félre ezekkel! Csak azt mondom nektek: Ugyan ki tudott ellene állni Szcítia katonáinak? Nemde Dáriust, a perzsák királyát, a szcítiaiak megkergették, úgy, hogy rémületében nagy szégyenszemre Perzsiába szaladt és elveszített nyolcvanezer embert? Vagy Círust, ugyancsak a perzsáknak királyát, nemde szintén a szcítiaiak ölték meg háromszázharmincezredmagával? Vagy magát Nagy Sándort is, Fülöp királynak és Olimpiadis királynénak a fiát, aki harcban sok országot leigázott, ugye szintén rútul megszalasztották a szcítiaiak? Ezért hát derekasan és vitézül küzdjünk azok ellen, akik a mi kutyáinkhoz hasonlatosak, s úgy féljünk az ő sokaságuktól, mint a legyek felhőjétől.” Ezt hallván Álmos vezér katonái, nagy bátorságra gyúltak. Azonnal megfújták a harci kürtöket mindenfelé, a két ellenséges sereg összecsapott és heves küzdelembe bocsátkozott egymással. S igen sokan elestek az oroszok és kunok közül. Az oroszok és kunok vezérei pedig látván, hogy övéik a harcban alul maradnak, futásnak eredtek, és hogy életüket megmentésük, sietve Kiev városába húzódtak. Álmos vezér meg katonái az oroszokat és kunokat egészen Kiev városáig üldözték, és úgy aprították a kunok tar fejét, mint a nyers tökököt. Az oroszok és kunok vezérei pedig, mikor a szcítiaiak vakmerőségét látták, a városban meglapultak, mint a némák.

BÉKE A VEZÉR ÉS AZ OROSZOK KÖZÖTT

Álmos vezér és vitézei pedig a győzelem után elfoglalták az oroszok földjeit, és javaikat elszedve a második héten Kiev városát fogták ostrom alá. Mikor aztán a hágcsókat kezdték odatámasztani a falhoz, a kun és orosz vezérek a szcítiaiak merészségének láttára nagyon megrémültek. S amikor belátták, hogy nem bírnak nekik ellenállni, akkor a kievi vezér és az oroszok más vezérei, nemkülönben az ott levő kunokéi is követeket küldtek, s kérték Álmos vezért meg főembereit, hogy kössenek velük békét. Mikor pedig a követek Álmos vezérhez jöttek, és kérték őt, hogy uraikat ne üzzék el székeikből, akkor Álmos vezér övéivel tanácsot tartván, úgy küldötte vissza az oroszok követeit, hogy vezérek és előkelők fiaikat túszul adják, évi adóul tízezer márkát fizessenek, ezenfelül pedig élelmiszert, ruhát és más szükségeset. Az orosz vezérek, ugyan nem önkéntesen, de mégis mindezt megadták Álmos vezérnek. Azonban kérték Álmos vezért, hogy Halics földjét elhagyva, a Havas-erdőn túl nyugat felé, Pannónia földjére vonuljanak, amely előbb Attila király földje volt. És dicsérték

nekik Pannónia földjét, hogy milyen szerfölött jó. Mondták ugyanis, hogy ott nagyon nevezetes forrásvizek ömlenek össze: a Duna, a Tisza és pompás halakban bővelkedő egyéb nevezetes források. Azt a földet — mondták — szlovének, bolgárok, blachok és a rómaiak pásztoraik lakják. Ugyanis Attila király halála után a rómaiak Pannónia földjét legelőknak hívták azért, mivel a nyájaik Pannónia földjén legeltek. És joggal mondhatták Pannónia földjéről, hogy az a rómaiak legelője, hiszen éppen most is a rómaiak legelnek Magyarország javaiból. De már elég is ebből!

A KUNOK HÉT VEZÉRE

Álmos vezér meg főemberei tanácsot tartván, az oroszok vezéreinek kérelmét teljesítették, s békét kötöttek velük. Akkor az orosz vezérek, tudniillik a kievi és szuszdali, hogy székeikből el ne űzzék őket, fiaikat túszul adták Álmos vezérnek, és velük együtt tízezer márkát küldöttek, meg ezer lovat orosz módra díszített nyereggel és fékkel, továbbá száz kun fiút, valamint negyven teherhordó tevét, töméntelen hölgymenyét- és mókusprémet, végül sok más ajándékot, csak úgy számlálatlanul. Akkor a fent nevezett kun vezérek, tudniillik Ed, Edömén, Et, Bors apja Böngér, Örsur apja Ócsád, Vajta, kitől a Baracska-nemzetség származik, Alaptolma apja Ketel, midőn látták Álmos vezér kegyességét, amelyet az oroszok irányában tanúsított, lába elé borulva önként meghódoltak Álmos vezérnek ezekkel a szavakkal: “A mai naptól fogva legvégső nemzedékünkig urunkká és parancsolónkká választunk, és ahová a szerencséd visz, mindenüvé veled megyünk.” És amit szóval mondtak Álmos vezérnek, azt pogány módra hitet téve, esküvel is megerősítették. Nekik Álmos vezér és főemberei ugyanily módon hittel meg esküvel kötelezték le magukat. Akkor ez a hét kun vezér feleségestül, gyermekestül meg ezenkívül is nagy sokasággal kész volt Pannóniába jönni. Hasonlóképpen az oroszok közül szintén sokan Álmos vezérhez csatlakoztak, vele együtt Pannóniába jöttek, és maradékuk különböző helyeken egészen a mai napig Magyarországon lakik.

LADOMÉR ÉS HALICS VÁROSA

Akkor Álmos vezér és a többi fejedelmi személy, akit hétmagyarnak mondanak, továbbá a kun vezérek rokonságukkal meg férfi- és nőcselédekkel egyetemben kivonultak Kievből, s a kievi oroszok kalauzolása mellett Ladomér városához értek. A ladoméri vezér és főemberei pedig különféle drága ajándékokkal az ország határáig elébe mentek Álmos vezérnek, és Ladomér városát önként megnyitották neki. S Álmos vezér minden hozzátartozójával három hétig maradt ott. A harmadik héten pedig a ladoméri vezér a maga két fiát főjobbágyai valamennyi fiával együtt kezesül adta Álmos vezérnek. Azonfelül kétezer márka ezüstöt és száz márka szinaranyat számtalan prémmel és köntössel, továbbá háromszáz paripát felnyergelve és fékkel felszerelve, huszonöt tevét és ezer ökröt, hogy a málhájukat vigye, végül számtalan más ajándékot adott a vezérnek és főembereinek egyaránt. A negyedik héten Álmos vezér övéivel együtt Halicsba jött, s ott pihenőhelyet választott magának és övéinek. Midőn ezt Halics vezére meghallotta, minden hozzátartozójával mezítláb elébe ment Álmos vezérnek, és különféle ajándékokat nyújtott át Álmos vezér használatára: majd Halics városának a kapuját megnyitván, mint a saját urát, úgy látta vendégül, egyetlen fiát az ország főembereinek a fiaival együtt túszul adta, azonfelül tíz kitűnő arab paripát meg háromszáz más lovat nyergestül, fékestül, továbbá háromezer márka ezüstöt meg kétszáz márka aranyat és gyönyörűséges ruhákat ajándékozott a vezérnek, sőt minden katonájának is. Mikor aztán Álmos vezér egy hónapja tartott pihenőt Halicsban, akkor Halics vezére és többi társai, akiknek a fiai

kezességben voltak, azzal a kérelemmel folyamodtak Álmos vezérhez és nemeseihez, hogy a Havason túl nyugat felé, Pannónia földjére szálljanak le. Ugyanis azt mondták nekik, hogy az a föld szerfölött jó, és rajta igen nevezetes források ömlenek egybe, melyeknek — amint fentebb említettük — a neve: Duna, Tisza, Vág, Maros, Körös, Temes és több más; hozzá még — mondták — ez a föld előbb Attila király földje volt. Az ő halála után a római fejedelmek foglalták el Pannónia földjét egészen a Dunáig, és ott telepítették le a pásztoraikat. Azt a földet pedig, amely a Duna—Tisza közén terült el, Nagy Kán, Bulgária vezére, Salán vezér őse foglalta el az oroszok és lengyelek határáig, s lakosokul szlovéneket meg bolgárokat tett oda. Azt a földet továbbá, amely a Tisza és az Erdély felé elterülő Igyfon-erdő közé esik, a Maros folyótól a Szamos folyóig Marót vezér foglalta el, kinek az unokáját a magyarok Mén-Marótnak mondták, mégpedig azért, mert több asszonya volt; ezt a földet az a népség lakta, amelyet kozárnak mondanak. Azt a földet végül, amely a Maros folyótól egészen Orsova váráig terül el, egy bizonyos Galad nevű vezér, aki Bodony várából jött, foglalta el a kunok segítségével. Az ő ivadékából született Ajtony, akit aztán jóval később, Szent István király idejében, Doboka fia Csanád, a király unoka-fitestvére Maros melletti várában megölt, mivelhogy az említett királynak minden dologban ellenszegült. Csanádnak az említett király a jószolgálatért feleséget adott, és neki adományozta Ajtony várát összes tartozékaival egyetemben, amint hát szokásuk a jó uraknak híveiket megajándékozni. Ennek a várnak most is Csanád a neve. De elég ebből!

MIKÉPPEN JÖTTEK BE PANNÓNIABA?

Álmos vezér és főemberei pedig elfogadván az oroszok tanácsát, igen biztos békét kötöttek velük, minthogy az orosz vezérek, hogy a székükből el ne kergessék őket, kezesül adták fiaikat, mint fentebb mondtuk, számtalan ajándékkal együtt. Akkor Halics vezére elrendelte, hogy kétezer nyilas és háromezer paraszt járjon előttük s a Havas-erdőn át a hungi határig utat készítsen nekik. Egyszersmind összes barmaikat megrakatta élelemmel meg más szükségessel, s enni való szarvasmarhát szintén igen sokat adott ajándékba. Akkor a hét fejedelmi személy, akit hétmagyarnak mondanak, és az a hét kun vezér, kinek a nevét fentebb soroltuk el, rokonságukkal meg férfi- és nőcselédekkel egyetemben az oroszok tanácsára és segítségével útra keltek Pannónia földjére. S így a Havas-erdőn áthaladva, a hungi részekre szálltak. Midőn pedig oda megérkeztek, azt a helyet, amelyet először foglaltak el, Munkácsnak nevezték el azért, mivel igen nagy munkával, fáradsággal jutottak el arra a földre, amelyet maguknak annyira áhítottak. Ott aztán, hogy fáradalmaikat kipihenjék, negyven napot töltöttek, és a földet kimondhatatlanul megkedvelték. A föld lakosai, a szlovének pedig megérkezésükről értesülve, szörnyen megijedtek, és önként meghódoltak Álmos vezérnek, mivel hallották, hogy Álmos vezér Attila király nemzetségéből származik. S jóllehet Salán vezér emberei voltak, mégis nagy tisztelettel és félelemmel szolgáltak Álmos vezérnek, megajánlva neki mindent, ami csak a megélhetéshez szükséges, úgy, amint az urukkal szemben illendő. Ilyen félelem és rettegés fogta el a föld lakosait. Kedvében is jártak a vezérnek meg főembereinek, mint a szolgák szoktak a maguk urának. Egyszersmind magasztalták nekik a föld termékenységét, és elbeszélték, hogy Attila király halála után Nagy Kán, Salán vezér őse, aki Bulgáriából jött, a görögök császáranak tanácsára és segítségével miképpen foglalta el azt a földet. Elmondták azt is, hogy őket magukat, a szlovéneket, miképpen telepítették Bulgária földjéről az oroszok határára, továbbá hogy most a vezérük, Salán, miképpen bánik velük és övéikkel, meg minő hatalma van neki körös-körül a szomszédaik felett.

HUNG VÁRA

Akkor Álmos vezér és főemberei ezek hallatára módfelett felvidultak, és Hung várához lovagoltak, hogy elfoglalják azt. Miközben tábort ütöttek a fal körül, a várnak Laborc nevű ispánja — az ispánt az ottlakók nyelvén dukának mondták — futóra fogta a dolgot, és Zemplén vára felé sietett. A vezér katonái üzőbe véve őt, egy folyó mellett elfogták, és mindjárt azon a helyen felakasztották. Attól a naptól kezdve ezt a folyót az ő nevéből Laborcnak hívták. Aztán Álmos vezér és övéi bevonulva Hung várába, a halhatatlan isteneknek nagy áldozatokat mutattak be, és négy napig tartó lakomát csaptak. A negyedik napon pedig Álmos vezér tanácsot tartván és övéit mind megesketvén, még életében vezérré és parancsolóvá tette fiát, Árpádot. Ezért hívták Árpádot Hungvária vezérének, összes vitézeit pedig Hungról hungvárusoknak nevezték el az idegenek nyelvén, és ez az elnevezés mostanáig él az egész világon.

ÁRPÁD VEZÉR

Az Úr megtestesülésének kilencszázharmadik esztendejében Árpád vezér elküldvén seregeit, az egész földet, amely a Tisza és a Bodrog közé esik Ugocsaig, minden lakójával együtt elfoglalta. Borsova várát ostrom alá fogta, harmadnapra harccal bevette, falait lerombolta, és Salán vezér katonáit, akiket ott talált, bilincsbe verve Hung várába vezettette. Mialatt több napon át ott időztek, a vezér és övéi látták a föld termékenységét, mindenféle vad bőségét, meg azt, hogy milyen gazdag halban a Tisza és a Bodrog folyam: s ezért a földet kimondhatatlanul megszerették. Végre pedig, midőn mindezt, ami történt, Salán vezér futva elmenekült embereitől meghallotta, kezet nem merészelt emelni. Hanem bolgár szokás szerint követeket küldve elkezdett fenyegetőzni: Árpádot csúfondárosan Hungvária vezéréként üdvözölte, embereit gúnyosan hungvárusoknak nevezte, és nagy csodálkozásba kezdett, kik is hát ők, és honnan jöttek, hogy ilyen dolgokat mertek elkövetni. Együttal megüzente nekik, hogy gonosz cselekedeteiket tegyék jóvá, és a Bodrog folyón semmi esetre át ne merjenek jönni, mert különben ő maga kerekedik fel a görögök és bolgárok segítségével, és gonosz cselekedetüket megtorolva, alig ereszt el majd közülük csak egyet is, aki hazájába visszajutva hirdethesse az örömet, hogy megmenekült. Salán vezér küldöttjei Zemplén várának menve átkeltek a Bodrog folyón, és másnap eljutottak Árpád vezérhez. Harmadnap pedig Árpád vezért uruk nevében köszöntötték, és amit az meghagyott, tudtára adták. Árpád vezér meghallgatván a dölyfös Salán vezér követségét, nem göggel, hanem tisztességgel válaszolta neki a következőket: “Az én ősapámé, a nagy hatalmú Attila királyé volt a Duna-Tisza közén elterülő föld egészen a bolgárok határáig, ami most az uratoké. De mégis én, nem ugyan azért, mintha a görögöktől vagy bolgároktól félnék, hogy nem bírok velük szembeszállani, hanem vezéreteknél, Salánnak a barátsága kedvéért kérek a marháim miatt a magam jussából egy részecskét, tudniillik a Sajó folyóig elterülő földet. Azonfelül azt kérem a vezéretektől, hogy küldjön nekem a maga jóvoltából két korszót tele Duna vízával és egy nyalábot Alpár homokjának a fűvéből, hogy megtapasztalhassam, vajon édesebb-e Alpár homokjának a fűve a szcítiai tájaknak, azaz Dentü-mogyernak a fűvénel, és a Duna vize vajon jobb-e a Don vizénél.” S miután így tudtukra adta üzenetét, több mindennel gazdagon megajándékozta őket, és ezzel megszerezvén jóakarukat, meghagyta nekik, hogy menjenek haza. Aztán Árpád vezér tanácsot tartván szintén elküldötte köveit Salán vezérhez, s küldött neki tizenkét fehér lovat, tizenkét tevét meg tizenkét kun fiút, a vezérének pedig tizenkét nagyon ügyes orosz leányt, továbbá tizenkét hölgyeményéprémet, tizenkét nyestbőrt és tizenkét aranyos köntöst. A küldöttek voltak ebben a követségben az előkelőbb személyek közül Ete apja Ond, a másik

meg Alaptolma apja Ketel. Harmadiknak küldtek még egy igen serény vitézt, Tarcalt, kémelelés végett, hogy vizsgálja meg a föld minőségét, s hamarabb visszafordulva adjon hírt urának, Árpád vezérnek.

KOMÁROM VÁRA

Árpád vezér küldöttei pedig: Ete apja Ond, Alaptolma apja Ketel és Tarcalt kun vitéz, akinek a maga személyében magva szakadt, útközben átúszatták a Bodrog folyót azon a helyen, ahol ebbe a Sátorhalomról lefutó folyócska beleömlik. S így átjutottak a Bodrog folyón; de miközben az említett folyócskán keltek át nagy vígan, a víz árjában Ketel lova megbotlott, s ő elmerülve társai segítségével is csak alig bírt a halálból kimenekülni. Azt a folyót ezért Ketel társai tréfából Ketelpatakának nevezték el. Majd később Árpád vezér kegyesen ugyanennek a Ketelnek adományozta Sátorhalomtól egészen a Tolcsva vizéig az egész földet lakosaival egyetemben. De nemcsak ezt kapta Ketel, hanem jóval többet, mivel Árpád vezér egész Pannónia meghódítása után hűséges szolgálatáért nagy földet adott neki a Duna mellett ott, ahol a Vág folyó beletorkollik. Itt utóbb Ketel fia Alaptolma várat épített, és azt Komáromnak nevezte. Ennek a várnak a szolgálatára odaadta mind a magával hozott, mind pedig a vezértől nyert népnek a kétharmadát. Hosszú idő múltán ugyancsak ezen a helyen temették el pogány módra magát Ketelt meg a fiát, Tolmát. Azt a földet is, amelyet most Ketelpatakának hívnak, az ő ivadéka Szár László fiának, András királynak az idejéig birtokolta. Azonban András király Ketel utódaitól cserébe megszerezte azt a helyet, mégpedig két ok miatt: először, mert a királyoknak alkalmas volt vadászat céljára, másodszer meg, mert szeretett azokon a tájakon lakni a felesége. Tudniillik ez, mivel az orosz vezér leánya volt, ott közelebb lehetett a szülőföldjéhez, azonkívül pedig félt a német császár jöttétől is, hogy majd Péter király vérenek megbosszulása végett betör Magyarországra, amint majd lentebb beszélünk róla.

TARCAL HEGYE

Ekkor Ond, Ketel meg Tarcalt, miután az erdőn áthaladtak, a Bodrog folyó mellett lovagoltak; majd mintha pályadíjért futottak volna, sebes vágásban nyargaltak fel egy jó magas hegynek a csúcsára. A másik kettőt maga mögött hagyva, Tarcalt, a serény vitéz ért fel elsőnek a hegyromra. Ezért a hegyet attól a naptól kezdve mostanáig Tarcalt hegyének nevezték. A három úr a hegy csúcsáról, ameddig csak a szem ellát, körös-körül megszemlélte a földet; kimondhatatlanul meg is szerette azt, és mindjárt azon a helyen, pogány szokás szerint, egy kövér lovat ölve le, nagy áldomást csapott. Tarcalt, aki merész ember volt és megállta helyét a harcban, a társai most elbocsátották; s ő katonáival együtt visszatért Árpád vezérhez, hogy neki a föld alkalmas voltáról hírt adjon. Ez meg is történt. Ond és Ketel pedig továbbindultak Tarcalt hegyéről, és gyors lovaglással harmadnap megtalálták Salán vezért Alpár várában, a Tisza mellett. Árpád nevében üdvözölték őt; majd udvarába való megérkezésük után másnap átnyújtották neki a magukkal hozott ajándékokat, s közölték vele Árpád vezér üzenetét. Salán vezér, mikor látta az ajándékokat, és meghallgatta a maga embereinek meg amazoknak is a követjelentését, szerfölött megörült. Árpád vezér küldötteit kegyesen fogadta és gazdagon megajándékozta, egyszersmind Árpád kívánságait szintén teljesítette. Tizednap pedig Ond és Ketel, midőn Salán vezértől megkapták az engedelmet, hazakészültek. Velük Salán vezér Árpád vezérnek különféle ajándékokon kívül nevetni való tréfaképpen küldött még két korszót tele a Duna vizével meg egy nyalábot Alpár homokjának a java fűvéből. Azonfelül átengedve a Sajó folyóig terjedő földet lakosaival egyetemben. Erre Ond és Ketel hamarosan megjöttek

Árpád vezérhez Salán vezér követével együtt; a küldött ajándékokat átnyújtották, és értesítették, hogy a földet összes lakosaival együtt megkapta adományban Árpád vezér. Emiatt szertelen vígság támadt Árpád vezér udvarában, és három napon át nagy lakomát csaptak. Azután Árpád megerősítette a békét, és Salán vezér követeit gazdagon megajándékozva elbocsátotta, hogy térjenek haza a béke hírével.

SZERENCSE

Árpád vezér és nemesei pedig nagy örömmel felkerekedtek Hung várából, s a Tarcal hegyén túl ütöttek tábornak a Takta vize mellett elterülő mezőn, egészen a Szerencse hegyéig. Erről a hegyről látták, hogy milyen az a hely; mivel pedig nagyon megszerették, úgy nevezték el, hogy a nevének latinul amabilis, a saját nyelvükön pedig szerelmes az értelme; attól a naptól egészen mostanáig a szerelemről Szerencsének hívják a helyet. Aztán Árpád vezér és összes főemberei egész cselédségükkel együtt dolgukat félbehagyták, és kunyhókat építve pihenőre tértek. Több napig maradtak ott, s ezalatt minden szomszédságukba eső helyet meghódítottak, mégpedig a Sajó folyóig és a Sívárig. Ugyanott a Takta mellett és az erdők alján Árpád vezér különböző helyeken sok földet adott lakosaival együtt Ednek meg Edöménnek; és ezek utódai Isten kegyelméből még most is érdemesek a földek birtoklására. A fent említett Tarcal pedig Árpád vezér kegyelméből annak a hegynek a lábánál kapott nagy földet, ahol a Bodrog a Tiszába ömlik; egyszersmind ugyanazon a helyen földvárat emelt, amely most a jelenben a Hímesudvar nevet viseli.

BORSOD

Mikor így gyökeret vertek, akkor az ott lakók intelmeire közös elhatározással kiküldték erős csapat élén Böngér fiát Borsot a lengyelek földje felé, hogy szemlélje meg az ország határait, továbbá gyepűakadályokkal erősítse meg egészen a Tátra-hegységig, s alkalmas helyen emeljen várat az ország őrizetére. Bors pedig, miután elbocsátották, jó szerencsével nekivágott a dolognak, és a nagy számban összegyűjtött parasztsággal a Boldva vize mellett várat építtetett; ezt az a nép Borsodnak hívta azért, mivel kicsiny volt. Bors még összeszedte túsul a lakosok fiait, és felállította a mezsgyét a Tátra hegyein, aztán visszatért Árpád vezérhez. Visszatérte nagy örömet keltett a vezér udvarában. A vezér pedig jeles cselekedetéért abban a várban ispánná tette, és egészen reá bízta, hogy annak a résznek viselje gondját.

A BIHARI VEZÉR

Néhány nap múlva Árpád vezér nemesei tanácsa szerint követeket küldött Bihar várába Mén-Marót vezérhez, és azt kérte tőle, hogy ősapjának, Attila királynak a jussából engedjen át neki a Szamos folyótól a nyíri határig és a meszesi kapuig terjedő földet. Elküldte neki ajándékait is, amint előbb Salán titeli vezérnek. Abban a követségben két igen serény vitéz volt a küldött: Szalók apja Ösbő meg Velek, akinek ivadékából származik Torda püspök. Ezek ugyanis igen nevezetes nemzetségű emberek voltak, mint különben a többiek is, akik Szcítiából kijöttek, és Álmos vezért sok-sok néppel követték.

MIKÉPPEN MENTEK BIHAR ELLEN?

Árpád vezér küldöttei: Ösbő meg Velek a Tisza folyón a Lúcrévnél átúsztattak. Midőn innen továbbmenve Bihar várába értek, Mén-Marót vezért üdvözölték, és átnyújtották neki az ajándékokat, melyeket vezérük küldött. Végre pedig értésére adva Árpád vezér üzenetét, a fent nevezett földet követelték. Mén-Marót vezér kegyesen fogadta őket, majd több mindennel gazdagon megajándékozván, harmadnap meghagyta nekik, hogy térjenek haza. Azonban válaszképpen ezt mondta nekik: “Mondjátok meg Árpádnak, Hungária vezérének, a ti uratoknak! Tudjuk, mi a kötelességünk, mint barátnak barátja iránt, mindenben, ami csak kell neki; mert hiszen jövevény ember, és sok mindennel híjával van. Ámde azt a földet, melyet kegyelmüinktől kért, semmiképpen oda nem engedjük, ameddig élünk. Azt is méltatlankodva fogadtuk, hogy Salán vezér igen nagy földet adott át neki, vagy jóindulatból, amint mondják, vagy félelemből, amit tagadnak. De mi sem jóindulatból, sem félelemből nem engedünk át neki még egy marok földet sem, noha azt a saját jussának mondja is. És szavai nem zavarják meg lelkünket, ha azt üzente is, hogy ő Attila király nemzetségéből származik, azéből, akit Isten ostorának hívtak. Attila ugyan erőszakkal elragadta ezt a földet az én ősapámtól, de most uramnak, a konstantinápolyi császárnak a kegyelmes jóvoltából senki sem bírja kiragadni azt az én kezemből.” S miután ezt elmondotta, megadta nekik az engedelmet a visszatérésre. Akkor Ösbő meg Velek, Árpád vezér követei, sebes lovaglással urukhoz siettek. Midőn megérkeztek, előadták Mén-Marót üzenetét uruknak, Árpád vezérnek. Árpád vezér és nemesei pedig, mikor ezt meghallották, haragra lobbantak, és rögtön úgy rendelkeztek, hogy hadat küldenek ellene. Aztán megállapodtak abban, hogy menjen Lél apja Tas, Előd fia Szabolcs, akitől a Csák-nemzetség származik, továbbá Tétény, apja Horkának és nagyapja Gyulának meg Zombornak, akiktől a Maglód-nemzetség származik. Ezek, midőn Árpád vezér elengedte őket, nem kicsiny sereggel nekiindultak, és a Tiszát úgy úsztatták át a ládi révnél, hogy semmiféle ellenség sem szállt szembe velük. Másnap pedig a Tisza mentén a Szamos folyó felé kezdtek lovagolni. Majd tábort ütöttek azon a helyen, ahol most Szabolcs van. Ott annak a földnek a lakói majdnem mind önként meghódoltak előttük, és lábukhoz borulva fiaikat kezesül adták, csak hogy bajuk ne legyen. Ugyanis félt tőlük szinte az egész népség, azonban előlük elfutva alig menekültek meg csak néhányan, akik aztán Mén-Maróthoz jutva cselekedeteiket hírül vitték. Ezek hallatára oly nagy rémület szállotta meg Mén-Marót, hogy nem merte a kezét mozdítani. Tudniillik az ottlakók mindnyájan kimondhatatlanul rettegetek tőlük, mivel hallották, hogy Árpád apja, Álmos vezér, Attila király nemzetségéből származott. Ezért aztán senki sem hitte, hogy másképpen élhessen mint csak Álmos vezér fiának, Árpádnak és nemesének a kegyelméből. Tehát a legtöbben önként hódoltak meg nekik. Az Isten Álmos vezéren és fián, Árpádon jól valóra váltotta a jóvendölést, amelyet Mózes próféta Izrael fiáról zengett imigyen: “És a hely, amelyet lábatok tapod, a tiétek lesz!” Hiszen attól a naptól fogva mindazon helyet, amelyet Álmos vezér és fia, Árpád, nemesikkel együtt tapodtak, az ő maradékaik birtokolták, és birtokolják mindmáig.

SZABOLCS

Akkor Szabolcs, ez a fölötte bölcs férfiú, megtekintett egy helyet a Tisza mellett, s midőn látta, milyen is az, kiokoskodta, hogy erősségénél fogva várépítésre való. Tehát — társainak közös tanácsa szerint is — összegyűjtve ott a köznépet, nagy árkot ásott, és igen erős várat építtetett földből. Ezt most Szabolcs várának hívják. Majd Szabolcs meg társai a föld lakóiból sokat ahhoz a várhoz szolgálónépül rendeltek, akiket most várnépeknek neveznek. Miután egy Ekölcs nevű igen nemes vitéz alatt katonákat hagytak ott, nekikészültek, hogy majd továbbmennek. Szabolcs meg társai az egész sereget kettéosztották úgy, hogy az egyik rész a

Szamos folyó mellett haladjon, a másik meg a nyíri részeken. Szabolcs és Tas — utóbbi a Lél apja — a sereg felével a Tisza partján indult el, és az ottani népet hódoltatva vonult a Szamos folyó felé arra a helyre, amelyet most Sárvárnak mondanak. Ott a lápok alatt Tas, Lél apja, sok népet gyűjtött össze; vele aztán nagy árkot ásított, s igen erős földvárat építtetett, amelyet először Tas várának neveztek, most pedig Sárvárnak hívnak. Miután a lakosok fiait túszul összeszedték, katonákkal megrakva a várat hátrahagyták. Akkor Tas az urának, Árpád vezérnek meghódolt nép kérésére a Nyír és a Tisza között vásárt rendelt. Ennek a vásárhelynek a maga nevét adta, úgyhogy mindmostanáig Tas vásárának hívják. Azután pedig Szabolcs és Tas innen továbbindulva Szatmár váráig jutott. Háromnapos megszállás és harc után győzelmet arattak. Negyednap a várba hatolva, Mén-Marót vezér katonáit, akiket ottkaphattak, vasbilincsre verték és undok tömlőcfenekre vetették, a lakosok fiait pedig túszul összeszedték. A várat katonákkal megrakva otthagyták, maguk meg továbbindultak a meszesi kapukhoz.

A NYÍR

Tétény pedig meg a fia, Horka, a nyíri részeken átlovagolva, nagyszámú népet hódítottak meg a Nyír erdeitől egészen az Omsó-érig. Így felfelé haladva Zilahig jutottak, s közben senki sem emelte rájuk a kezét, mivel Mén-Marót vezér és övéi velük szemben harcra szállani nem mertek, hanem a Körös folyót kezdték őrizni. Akkor Tétény meg a fia, Horka, Zilahról tovább menve a meszesi részekhez ért, Szabolcshoz és Tashoz. Midőn viszontlátták egymást, nagyon megörültek, és lakomát csapva mindegyikük eldicsekedett a maga győzelmével. Reggel pedig Szabolcs, Tas és Tétény tanácsot tartva elhatározták, hogy Árpád vezér országának a határa a meszesi kapuban lesz. Tehát a föld lakói parancsolatukra kőkapukat építettek, és ledöntött fákból nagy gyeplőgátakat emeltek az ország határán. Azután ez az említett három férfiú összes tetteit biztos hírvivőkkel megüzente Árpád vezérnek és főembereinek. Mikor ez Árpád vezérnek és főjobbágyainak értésükre esett, szerfölött megörültek. Pogány módra áldomást csaptak, és azoknak, kik az örömhírt hozták, különféle ajándékokat adtak. Árpád vezér és főemberei a vígságnak ilyen okáért az egész héten át ünnepet ülve lakmároztak, s majdnem minden nap megittasodtak amiatt, hogy ez a nagy öröm beteljesedett. Egyszersmint aztán a hírre Árpád vezér és övéi kivonultak Szerencsből, és a Sajó folyó mellett ütöttek tábornak, a Tiszától egészen a Hernád vizéig.

TAS, SZABOLCS ÉS TÉTÉNY DIADALA

Midőn Tas, Szabolcs és Tétény látták, hogy az Isten nagy győzelmet adott nekik, és annak a földnek majdnem az egész népét meghódították uruk számára, akkor mértéktelen dicsőségre tettek szert annak a földnek a lakosai fölött. S mikor olyan helyre értek, ahol már senki emberfiával nem találkoztak, több napig ott maradtak, s azalatt az ország határszéleit hatalmas gátakkal megerősítették.

AZ ERDŐNTÚLI FÖLD

Már huzamosabb ideje tartózkodtak ott. Ekkor Tétény, Horka apja, tudomást szerzett az ott lakóktól az erdőntúli föld jóságáról, ahol valami Gyalú nevű blak uralkodott. Amilyen fortélyos ember volt Tétény, áhítozni kezdett azután, hogy — ha lehetséges — urának, Árpád vezérnek a kegyelméből megszerzi magának és utódainak az erdőntúli földet. S ez meg is történt

később. Ugyanis az erdőntúli földet Tétény ivadéka egészen Szent István király idejéig birtokolta; sőt tovább is birtokolta volna, ha a kisebbik Gyula a két fiával, Bolyával és Bonyhával együtt hajlandó lett volna a kereszténységre térni, és nem cselekedett volna mindig a szent király ellenére, amint ez majd a következőkben szóba kerül.

TÉTÉNY OKOSSÁGA

Az említett Tétény, ez az igen okos ember, kiküldött egy furfangos embert, Apafarkas-Agmánd apát, hogy loppal bejárva vizsgálja meg neki az erdőntúli föld minőségét és termékenységet, meg azt is, hogy miféle lakosai vannak. Ha lehet — gondolta —, háborúra kel majd azokkal. Ugyanis Tétény a maga emberségéből akart magának hírnevet és földet szerezni, mint ahogy a regőseink mondják: “Maguknak ők mind helyet szereztek, és hozzá még jó nevet is nyertek.” De elég ebből! Midőn Agmánd apa, Tétény kéme, róka módra körözve, a föld jóságát és termékenységet, továbbá annak lakosait — amennyire csak az emberi látás bírja — kifürkészte, kimondhatatlanul megszerette azt, és nagy gyorsan visszatért urához. Mikor megérkezett, urának sokat beszélt a föld jóságáról, aztán arról, hogy azt a földet igen-igen jó folyók öntözik; s ezeknek a nevét és minden hasznát is felsorolta: hogy fövényükben aranyat gyűjtenek, s annak a földnek az aránya a legjobb, meg hogy ott sót ásnak. Előadta, hogy annak a földnek a lakosai az egész világon a leghitványabb emberek. Mégpedig azért, mivel blaszok és szlovének; aztán fegyverük sincsen más, csak íj és nyíl; a vezérük, Gyalú, maga is csak kevéssé állja a próbát, de meg nincsenek körülötte jó vitézek sem, akik helyt mernének állani a magyarok merészségével szemben; végül azért is, mivel a kunok és a besenyők sokat bántják őket.

HOGYAN MENTEK GYALÚ ELLEN

Mikor Tétény értesült a föld jóságáról, követeket küldött Árpád vezérhez, és engedelmet kért, hogy az erdőkön túl mehessen és Gyalú vezér ellen harcolhasson. Árpád vezér pedig tanácsot tartván, Tétény szándékát javallotta, és megadta neki az engedelmet arra, hogy az erdőkön túl menjen és Gyalú ellen harcoljon. Mikor ezt Tétény a követtől meghallotta, felkészült vitézeivel együtt, és hátrahagyva társait, nekiindult az erdőkön túlra kelet felé Gyalú blak vezér ellen. Jövetelét hallva pedig Gyalú, az erdőntúli vezér összegyűjtötte seregét, és nagy sebesen elébe nyargalt, hogy a meszesi kapuknál feltartóztassa. Azonban Tétény egy nap alatt áthaladva az erdőn, az Almás vizéhez ért. Mind a két sereg összekerült ott, és csak a folyó választotta el őket. Gyalú vezérnek az volt a szándéka, hogy majd ott tartóztatja fel a magyarokat nyilasaival.

GYALÚ HALÁLA

Reggelre kelve hajnal előtt Tétény két részre osztotta seregét. Az egyik részt kissé felfelé küldte, hogy a folyón átkelve majd Gyalú katonáinak a meglepetésére avatkozzék bele a harcba. Ez így is történt. Mégpedig, mivel átkelésük könnyen ment, mindkét csapat egyszerre bocsátkozott harcba. Heves küzdelem kerekedett; azonban Gyalú vezér katonái maradtak alul, s közülük sokan elestek, sokan pedig fogságba jutottak. Mikor vezérük, Gyalú látta ezt, hogy életét megmentse, kevesedmagával futásnak eredt. De miközben a Szamos folyó mellett fekvő vára felé sietve menekült, Tétény vitézei merészen futtatva nyomába szegődtek, és a Kapus-patak mellett megölték. Mikor a föld lakosai látták uruk halálát, önként békejobbot

nyújtottak, és urukká választották Tétényt, Horka apját. A helyen, melyet Esküllőnek mondanak, esküvel erősítették meg hűségüket. S attól a naptól kezdve hívták azt a helyet Esküllőnek azért, mert ott esküdtek. Tétény pedig onnantól fogva békével és szerencsével birtokolta ezt a földet, ivadéka meg egészen Szent István király idejéig tartotta meg. Tétény fia lett Horka, Horkáé meg Gyula és Zombor. Gyulának volt két leánya: egyiket Karoldnak, másikat Saroltnak hívták. Sarolt Szent István királynak az anyja volt. Zombornak pedig a fia a kisebbik Gyula, Bolya és Bonyha apja, kinek az idejében Szent István uralma alá vetette az erdőntúli földet. Magát Gyulát ekkor megkötözve Magyarországra hozta, s egész életén át börtönben tartotta, minthogy a hitben hiú volt s keresztény lenni átallott, aztán még sok mindent cselekedett Szent István király ellenére, noha az anyja rokonságához tartozott.

MÉN-MARÓT VEZÉR

Tas és Szabolcs a győzelem után visszafordultak Árpád vezérhez, miután az egész nép meghódolt a Szamos folyótól a Körösig, és senki sem merte a kezét emelni ellenük. Sőt maga Mén-Marót vezér sem igen akart ellenük vonulni, hanem inkább útrakészült Görögországba. Nekiindulva lefelé jöttek egy Omsóér nevű víz mellett, s a Szerep-mocsárhoz értek. Azután útjukat folytatva Szeghalomhoz jutottak; itt át akartak kelni a Körösön, hogy Mén-Marót ellen harcoljanak, de Mén-Marót katonái odajöttek, s megakadályozták, hogy átkeljenek. Továbblovagolva tehát, egy napra rá az apró halmoknál ütöttek tábort. Innen pedig a Túr folyó mentén a Tiszához értek, s a Dorogma-révnél átkeltek rajta. Ott még egy Ohat nevű kun katonának Árpád vezér jóváhagyásával nagy földet szereztek, melyet ivadékaik mostanáig birtokolnak.

VISSZAÉRKEZÉSÜK

Midőn a Tisza folyón átkeltek, előreküldték hírvivőiket Árpád vezérhez azzal, hogy örvendetes szerencsájüket jelentsék. Ezek meg is jöttek Árpád vezérhez, jelentették neki az örömhírt, hogy Szabolcs meg Tas seregükkel egyetemben épen és sértetlenül visszatértek, sőt már a Dorogma-réven egész hadukkal átkeltek. Midőn Árpád vezér meghallotta, hogy Tas meg Szabolcs egész hadukkal együtt épen és sértetlenül visszatértek, sőt a Tisza folyón is már átkeltek, nagy lakomát csapott, s az öröm hírhozóinak különféle ajándékokat adott. Mikor Tas és Szabolcs be akartak vonulni a vezér udvarába, ez összes vitézeit elébük küldötte, s így nagy örvendezés közepette fogadta őket. Aztán — amint az már szokásuk a jó uraknak, hogy híveiket szeretik — majdnem minden nap a maga asztalánál látta őket vendégül, és sok ajándékot adott nekik. Hasonlóképpen a vezérek szintén különböző ajándékokat nyújtottak át Árpád vezérnek, s beszolgáltatták neki a lakosok kezességbe adott fiait is.

SALÁN VEZÉR

Árpád vezér és nemesei néhány nap elteltével tanácsot tartottak, és elküldötték követeiket Salán vezérhez, hogy értésére adják — mintha biz annak ez öröme szolgálna — Tas, Szabolcs meg Tétény győzelmét, egyszersmind kérjék tőle a Zagyva folyóig elterülő földet. Ez így is történt. Tudniillik elküldték Etet és Vajtát, s mikor ők Alpár homokján megtalálták Salán vezért, elsőben az örömhírt közölték vele, majd a Zagyva folyóig terjedő földet követelték tőle. Salán vezér ennek hallatára szörnyen megrettent, és rémületében a követelt földet egészen a Zagyva vizéig átengedte Árpád vezérnek, a követeknek meg különféle ajándékokat adott.

Mikor hetednapra Et és Vajta megkapták az elbocsátást, visszatértek urukhoz. Árpád vezér tisztességgel fogadta őket, és sikeres követjárásuk hallatára nagy öröm támadt a vezér udvarában. A vezér pedig elkezdett híveinek helységeket és nagy birtokokat adományozni.

TÁVOZÁSUK SZERENCSRŐL

Ezután a vezér és főemberei elhagyták Szerencset, s átkeltek a Sajó folyón azon a helyen, ahol a Hernád vize beleömlik. A Héjő vize mellett ütöttek tábor, egészen a Tiszáig és Emődig, s egy hónapig maradtak ott. A vezér még ott Böngérnek, Bors apjának nagy földet adott a Tapolca vizétől a Sajó folyóig, amelyet most Miskolcnak hívnak, azonkívül odaadta neki azt a várat, melyet Gyórnek mondanak. Ezt a várat Böngér fia, Bors a maga várával, Borsoddal egy vármegyévé tette.

ÖRSÚR VÁRA ÉS AZ EGER VIZE

Azután Árpád vezér és nemesei innen felkerekedve a Nyárad vizéig vonultak, s tábort ütöttek a patakok mellett attól a helytől kezdve, melyet most Kácsnak mondanak. Árpád itt nagy földet adott Ócsádnak, Örsúr apjának, Örsúr, a fiú aztán ott, annak a folyónak a forrásánál várat épített, amelyet most Örsúr várának hívnak. Árpád vezér és övéi innen továbbmenve eljutottak az Eger vizéig. Kunyhókat készítve több napig ott maradtak, s azt a hegyet, amelyen a vezér számára leveles színt vertek, Színhalomnak nevezték el. Táboruk az Ostoros-pataktól egészen Poroszló váráig húzódott. Azután útjukat folytatva elérték a Zagyva folyót; ennek a folyónak a partján tábort ütöttek a Tiszától egészen a Mátra-erdőig, s meghódították annak a földnek minden lakóját a Köröstől a Zagyva folyóig meg a Szepes-erdőig. Akkor Árpád vezér nagy földet adott Ednek és Edöménnek a Mátra-erdőben, ahol az unokájuk, Pata, később várat épített. Az ő sarjadékukból származott hosszú idő után Sámuel király is, akit kegyességéért Abának hívtak.

NÓGRÁD ÉS NYITRA VÁRA

Ugyanabban az időben Árpád vezér, mikor látta, hogy vitézei jóvoltából ilyen nagy dicsőségre és bátorságos állapotra tett szert, tanácsot tartván, sok katonát hadba küldött, hogy Gömör és Nógrád várának népét meghódítsák neki, sőt ha a szerencse szolgál, akkor menjenek fel a csehek határa felé Nyitra váráig. Ezeknek a hadra kelő katonáknak a fejeivé és vezérevé nagybátyjának, Hüleknek két fiát: Szovárdot és Kadocsát rendelte, meg aztán Hubát, a fejedelmi személyek egyikét. Ez a három úr, miután megkapta az engedelmet Árpád vezértől, arról a helyről indult el, amelyet Pásztónak mondanak, s előbb a Hangony vize mentén lovagolt, majd ezen a folyón átkelt a Sajó folyó mellett. Innen Gömör várának részein át vonultak tovább, és eljutottak a Bolhád-hegyig, majd a nógrádi részekén haladva, a Galga vizéhez értek. Innen pedig útjukat folytatva a Duna partján mentek, majd a Verőce vizén átkelve tábort ütöttek az Ipoly folyó mellett. És mivel az isteni kegyelem volt velük, félt tőlük minden ember; mégpedig leginkább azért félték tőlük, minthogy hallották, hogy Álmos vezér fia, Árpád vezér, Attila király ivadékából származott. Akkor az összes szlovének, annak a földnek a lakosai, akik előbb Salán vezér alattvalói voltak, tőlük való féltükben önként meghódoltak nekik, úgyhogy senki sem emelte a kezét rájuk. S olyan nagy félelemmel meg rettegéssel szolgáltak nekik, mintha már régen uraik lettek volna. Szovárd, Kadocsa meg

Huba, akinek leszármazottja az okos Szemere, mikor látták, hogy az a sok nép minden háború nélkül meghódolt nekik, nagy lakomát csaptak; majd az előkelőbb lakosoknak, akik fiaikat kezesül adták, különböző ajándékokat osztogattak, s őket jó szóval, harc nélkül Árpád vezér hatalma alá vonták, sőt hadjáratukra magukkal is vitték, kezesül kapott fiaikat pedig többféle ajándékkal egyetemben Árpád vezérhez küldötték. A vezér és nemesei igen nagyon megörültek ezen, s az örömhír hozóinak sok ajándékot adtak.

GARAM FOLYÓ ÉS BORS VÁRA

Eközben Szovárd és Kadocsa, Hülek fiai, valamint Huba meg egész seregük átkelt az Ipoly folyón a Duna mellett. Másnap a Garam folyón mentek át, és a Várad nevű földvár mellett elterülő mezőn ütöttek tábor. Ezt a várat elfoglalva, három napig maradtak ott, és várták Böngér fia, Borsnak az érkezését, akit Árpád vezér nagy sereggel küldött nekik segítségül. Mikor negyednapra Bors erős csapatával megérkezett hozzájuk, annak a földnek összes lakosait félelem fogta el velük szemben, és senki sem mert kezét emelni rájuk. Akkor ez a négy úr egymás közt tanácsot tartott, és a hozzájuk hű lakosok kérésére megállapodott abban, hogy a sereg harmada a föld lakosaival együtt a Zólyom-erdőbe megy, és ott az ország határán kőből meg fából is hatalmas erősségeket csinál, hogy a csehek vagy lengyelek lopás vagy rablás végett valamikor be ne jöhessenek az országba. Közös elhatározással evégre Böngér fia Borsot küldötték ki vitézeivel. Mikor a Garam folyó mellett lovagoltak, egy szarvas futásnak eredt előttük, és nekivágott a hegytetőknek. Bors nagy sebesen üzőbe fogta, és a hegyormon lenyilazta. Majd midőn azokat a hegyeket ott körös-körül szemügyre vette, az a gondolata támadt, hogy várat épít ott. Azonnal össze is gyűjtött sok-sok várnépet, és egy magasabb hegy ormán igen erős várat emelt; egyszersmind a maga tulajdon nevét ruházta rá, úgyhogy Bors várának hívják. Innen csapataival egészen a Zólyom-erdőig nyomult, és kőből igen nagy erősséget építtetett, amelyet most Borsséd-Zólyom várának neveznek.

NYITRA VÁROSA

Szovárd és Kadocsa, valamint Huba Bors távoztával továbbvonultak Várad várából, és a Törzsök-erdőn túl, a Zsitva folyó mellett ütöttek tábor. Másnap pedig kémül küldtek ki néhány embert, akit merésznek ismertek, azzal a feladattal, hogy menjenek át a Nyitra folyón, és nézzék meg, vajon harc nélkül eljuthatnak-e Nyitra városáig. Mikor ezek igen gyorsan odaértek a Tormos-patakhöz, ahol ez a Nyitrába szakad, látták, hogy annak a vidéknek a lakói: szlovének és csehek a csehek hercegének a segítségével szembeszállanak velük. Tudniillik Attila király halála után azt a földet, amely a Vág és a Garam között a Dunától egészen a Morva folyóig terül el, a csehek hercege foglalta el, és egyetlen hercegséggé tette. Abban az időben pedig a csehek hercegének kegyelméből Zobor lett a Nyitrai vezér.

A VEZÉREK KÜLDÖTTE KÉMEK

Midőn pedig azok a kémek, akiket Szovárd és Kadocsa kiküldöttek, látták, hogy a szlovének és csehek nem képesek nekik ellentállani, háromszor rájuk nyilaztak, és néhányat közülük nyíllövéseikkel meg is öltek. Mikor a szlovének és csehek, akiket Zobor őrségre kirendelt, észrevették, hogy azok, kiket hétmagyarnak mondanak, ilyen fegyvert használtak, nagyon megrémültek, minthogy efféle fegyvert sohasem láttak. S azonnal hírül adták uruknak, Zobornak meg a vidék többi főembereinek.

ÁRPÁD VEZÉREINEK A HARCA

Akkor ennek hallatára Zobor a csehek segítségével nagyszámú fegyveressel elébük vonult, hogy harcba szálljon velük. Mikor mind a két sereg odaért a Nyitra folyóhoz, Szovárd, Kadocsa és Huba át akart kelni a folyón. Azonban Zobor, a nyitrai vezér meg katonái igen soká küzdöttek ellenük, és semmiképpen nem engedték, hogy átkeljenek. Miközben soká küszködtek egymással, a magyarok nyíllal lövöldözve sokat megöltek a csehek és szlovének közül, de három napig az árvíz miatt semmiképpen nem tudtak átkelni. Végre negyednap a csehek és az összes nyitrai szlovének, mikor látták a magyarok vakmerőségét, és a nyílzáport már nem bírták tovább, megfutamodtak, s hogy életüket megmentésük, nagy rettegve nyakra-főre bezárkóztak Nyitra városába. Ezeket Szovárd, Kadocsa meg Huba, valamint a többi vitézek egészen a városig üldözték, s közülük némelyeket megöltek, némelyeket megsebesítettek, másokat pedig foglyul ejtettek. Zobort, a vezért, mikor menekülés közben harcba bocsátkozott velük, s Kadocsa lándzsájától megsebesítve összerogyott, elfogták és őrizet alá vetették. A többiek meg a városba zárkózva úgy meglapultak, mintha némák lettek volna. Másnap Szovárd, Kadocsa és Huba hadaiknak sok-sok fegyveresével mindenféle módon hevesen ostromolni kezdték Nyitra városát. Az Isten nagy győzelmet adott nekik, mert küzdelemmel behatoltak abba, és számos ellenségnek a vérét ontották. Majd haragjukban a tartomány vezérét, Zobort, akit harmadnapja elfogtak, egy magas hegyre hurcolták, s ott felakasztották. Ezért azt a hegyet attól a naptól kezdve Zobor hegyének hívják. S e tettük miatt félt tőlük annak a hazának minden embere, úgyszólván a nemesek fiaikat mind túszul adták, és azon föld valamennyi népe meghódolt nekik egész a Vág folyóig. Mivel pedig az Isten kegyelme járt előttük, nemcsak a lakosokat magukat hódították meg, hanem elfoglalták egytől egyig a váraikat is, melyeknek most is Sempte, Galgóc, Trencsén, Bolondóc és Bán a nevük. Majd miután a várakba öröket helyeztek el, egészen a Morva folyóig mentek, és torlaszokat állítva oda, a magyarok országának határait Boronáig és Sárvárig tűzték ki. A győzelem után visszafordultak Árpád vezérhez, s mindenkit, aki csak azon a földön nem akart a hűségükre állani, vasbilincsbe verve magukkal hurcoltak. Mikor Szovárd, Kadocsa és Huba összes foglyaikkal együtt épen és sértetlenül megérkeztek Árpád vezérhez, nagy öröm támadt a vezér udvarában. Árpád vezér nemeseinek tanácsára és kérelmére megeskette a nyitrai részéről hozott hűtleneket, aztán különböző helyeken földeket adományozott nekik, nehogy még hűtlenebbekké váljanak, s így majd, ha hazatérnek, megrontsák a nyitrai határon lakó híveket is. Ebben az örömeben még Árpád vezér Hubát Nyitra és egyéb várak ispánjává tette, egyszersmind tulajdon földet is adott neki a Zsitva folyó mellett a Törzsök-erdőig.

A GÖRÖGÖK ÉS BOLGÁROK SEREGE

Eközben Salán vezér, mikor megismerte a magyarok hatalmát és tetteit, megijedt, hogy egyszer csak haragra gyulladva őt üzi ki országából. Tehát tanácsot tartván övével, követeit a görögök császárához meg a bolgárok vezéréhez küldötte, hogy adjanak neki segítséget az Árpád magyar vezér ellen való küzdelemre. A görög császár és a bolgár vezér nagy hadsereget küldöttek Salán vezérnek. Mikor ezek megérkeztek, azon a helyen, amelyet Titelnak mondanak, nagy öröm támadt a vezér udvarában. Másnap pedig Salán vezér és nemesei tanácsot tartván, követeket küldöttek Árpád vezérhez azzal a felszólítással, hogy a földjüket hagyja el, s induljon haza szülőföldjére. Mikor ezek megérkeztek Árpád vezérhez, és előadták neki Salán vezér üzenetét, Árpád vezér meg nemesei felbosszankodva, ugyanazon követek

útján ezt üzenték vissza Salán vezérnek: “A földet, amely a Duna és a Tisza között terül el, azonkívül a Duna vizét, amely Regensburg felől Görögországba folyik, a magunk pénzén szereztük meg akkor, amikor új emberekként megjelentünk itt, s azok ára fejében küldöttük a tizenkét fehér lovat meg a szóban volt többi mást. ő maga az, aki földje jóságát dicsérve egy nyaláb füvet küldött Alpár homokjáról és egy korsót a Duna vizéből. Megparancsoljuk tehát uratoknak, Salán vezérnek, hogy hagyja el a mi földünket, s amilyen gyorsan csak szaladni tud, hordja el magát a bolgárok földjére, ahonnan ősapja idetelepedett a mi ősapánknak, Attila királynak a halála után. Ha pedig ezt meg nem teszi, tudja meg, hogy mi ellene rögtön hadat indítunk.” A követek ennek hallatára, miután megkapták az engedelmet, szomorú arccal Salán vezérhez siettek. Árpád vezér és nemesei pedig az egész hadsereggel elindultak a Zagyva folyótól, és a Tetétlen-hegy mellett ütöttek táborn egészen a Tiszáig. Azután a Tisza partján tovább vonulva, Alpár homokjára érkeztek.

SALÁN VEZÉR ELINDULÁSA ÁRPÁD VEZÉR ELLEN

Salán vezér a görögök és bolgárok segédcsapataival együtt elindult Titelről, és övéi biztatására is dühösen Árpád vezér ellen lovagolt. S mialatt a két sereg egymás közelében éjszakázott, egyik sem mert aludni egész éjjel, hanem felnyergelt lovukat kézen tartva virrasztottak. Reggel pedig, még hajnal előtt, mind a két fél készült a csatára. Árpád vezér, akinek a mindenség Istene volt a segítője, felövezte fegyvereit, felállította a csatarendet, aztán könnyhullatva imádkozott Istenhez, majd imígyen tüzelte vitézeit: “Szittyák, kik a bolgárok döllyféből Hung várától a hungárus nevet kaptátok, a görögöktől való félelem miatt ne feledkezzetek meg kardotokról, és el ne veszítsétek jó hírneveteket. Hanem serényen és vitézül harcoljatok a görögök és bolgárok ellen, akik a mi asszonyainkhoz hasonlítanak, és úgy féljünk a görögök sokaságától, mint az asszonyokétól.” Ennek hallatára vitézei nagyon felbuzdultak. Tas fia Lél megfújta a kürtjét, Bogát fia Bulcsú meg felemelte a zászlaját, s az első hadsorban indultak ütközetbe a görögök ellen. Erre harcba elegyedett a két ellenséges csatarend, és kezdtek hevesen vívni egymással. S amikor Árpád vezérnek egész serege viadalra kelt a görögök ellen, igen sokan elestek a görögök és bolgárok közül. A fent említett Salán vezér pedig, amint látta, hogy övéi alulmaradnak a küzdelemben, futásnak eredt, s hogy életét megmentse, Bolgárfejevárba sietett. A görögök meg bolgárok a magyaroktól való rettegésükben eszüket vesztve elfelejtették, hogy melyik úton jöttek, s midőn életüket mentve futásnak eredtek, a Tiszát kicsiny folyónak véelve, át akartak úszni rajta. De mivel ekkora félelem és rémület szállotta meg őket, a magyaroktól való rettegésükben majdnem mindnyájan a Tisza vizébe veszték, s alig maradtak néhányan, hogy császáruknak balsorsukról hírt mondjanak. Ezért azt a helyet, ahol a görögök vesztüket lelték, attól a naptól kezdve mostanig görögök révének hívják.

ÁRPÁD VEZÉR GYŐZELME

A diadal után Árpád vezér meg vitézei innen továbbvonulva addig a mocsárig mentek, melyet Körtvélytónak mondanak, s ott maradtak a Gyümölcsény-erdő mellett harmincnégy napig. Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is, hogy miképpen szolgáljanak a vezérnek meg főembereinek, vagy miképpen tegyenek igazságot bárminő elkövetett vétekért. Egyszersmind ott a vezér vele jött nemeseknek különböző helységeket adományozott összes lakosságukkal együtt. Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott

ejtették meg a szerét az ország egész dolgának. Majd a vezér azt a helyet Ondnak, Ete apjának adta a Tiszától a Botva-mocsárig és a Körtvélytótól Alpár homokjáig. Utóbb pedig bizonyos idő elteltével Ond fia, Ete sok szlovént gyűjtött össze, s Alpár vára meg a Bód-rév között igen erős földvárat építtetett, melyet a szlovének a maguk nyelvén Csongrádnak, azaz fekete várnak neveztek.

ÁRPÁD ELŐNYOMULÁSA

Aztán pedig Árpád vezér meg nemesei innen előnyomulva egészen Titelig mentek, s odáig meghódították a népet. Majd továbbindulva, a Szalánkemén-révhez jutottak, s a Tisza—Duna aljában lakó egész népet igájuk alá hajtották. Innen pedig a bodrogi részekre tértek, és a Vajas vize mellett ütöttek tábornak. Azokon a részeken a vezér nagy földet adott lakosaival együtt Tasnak, Lél apjának és nagybátyjának, Kölpénynek, Botond apjának. Akkor Árpád vezér meg főemberei tanácskozás után elhatározták, hogy sereget küldenek Salán vezér miatt a Dunán át Boglárfejevárral ellen. A sereg élére kapitányokul és vezetőül Tas fia Lélt, Bogát fia Bulcsút, Kölpény fia Botondot állították. Ezek, miután Árpád vezér elbocsátotta őket, ellovagoltak, és azon a helyen, ahol a Száva folyó a Dunába ömlik, minden ellenállás nélkül átkeltek a Dunán. Innen továbbindulva Bolgárfejevár városa ellen lovagoltak. Ekkor a bolgárok vezére, aki Salán vezérnek rokona volt, görög segédhaddal együtt ott termett, hogy nagy sereggel megvívjon velük. Másnap mind a két fél csatarendbe sorakozott a Duna mellett elterülő mezőn. Tas fia Lél tulajdon jelével megjegyzett zászlaját felemelve, meg Bogát fia Bulcsú a hadikürtöket harsogtatva, rögtön előrenyomult a küzdelemhez. A két ellenfél csapatai egymás után összecsaptak s heves viadalra keltek. A görögök és bolgárok közül igen sokan elestek, mások pedig fogságba kerültek. Tehát Bolgárország vezére látva, hogy övéi a csatában a rövidebbet húzzák, futásnak eredt, s hogy életét megmentse, berohant Fejevár városába. Ekkor a diadalmas Lél, Bulcsú, valamint Botond tábornok ütöttek a Duna mellett, valamivel lejjebb a síkon. Ott aztán a bolgárok meg görögök közül ejtett foglyokat mind maguk elé vezettették, majd vasra verve elküldték Árpád vezérnek Magyarországra.

BOLGÁRORSZÁG VEZÉRÉNEK KÖVETEI

Másnap pedig Bolgárország vezére különféle ajándékokkal elküldte követeit Lélhez, Bulcsúhoz meg Botondhoz s könyörgött nekik, hogy álljanak rá a békére. Azonfelül azt is megüzente, hogy nem fogja pártját nagybátyjának, Salán vezérnek, hanem meghódolva híven szolgál majd Árpád vezérnek, és évi adót is fizet neki. Azok pedig ráállva a békére és a vezér fiát zálogul elfogadva, Bolgárország sok javával eltávoztak, a vezért pedig bántatlanul hagyták. Azután útjukat folytatva a Vaszil-kapuig mentek: majd innen továbbindulva Rácföldet hódították meg, s annak foglyul ejtett vezérét soká vasra verve tartották. Erről a helyről felkerekedve egészen a tengerig jutottak, s annak a hazának minden nemzetét erőszakkal és szépszerével a magyarok vezérének, Árpádnak az uralma alá hajtották. Spalato városát szintén elfoglalták, sőt egész Horvátországot meghódították. A nemesek fiait kezesül összeszedve vonultak innen el, és visszatértek Magyarországra Árpád vezérhez. Háborúikat és egyes hőstetteiket, ha e lap írott betűinek nem akarjátok elhinni, higgyétek el a regösök csacsogó énekeinek meg a parasztok hamis meséinek, akik a magyarok vitézi tetteit és háborúit mindmáig nem hagyják feledésbe menni. Azonban némelyek azt mondják, hogy egészen Konstantinápolyig mentek ők, sőt Konstantinápoly aranykapuját is bevágta Botond a bárdjával. Mégis én, mivel ezt a történelmiíróknak egyetlen könyvében sem találtam, hanem csupán a

parasztok hamis meséiből hallottam, azért jelen művembe nem akartam beleírni.

ZÁGRÁB, POZSEGA ÉS VALKÓ VÁRAK

Bulcsú, Lél és Botond onnan tovább tartva alászállottak a Péter-gaznak mondott erdőn, és tábort ütöttek a Kulpa folyó mellett. Ezen átmenve a Száva folyóhoz értek. A Száván is átkeltek, s elfoglalták Zágráb várát; majd ellovagolva, Pozsega várát meg Valkó várát vették be. Innen is távozva, a Dunán a Geréc-révnél átkeltek, s megérkeztek Árpád vezér udvarába. Mikor Lél, Bulcsú, Botond és a többi vitézek a második esztendőben nagy diadallal, épen és sértetlenül visszatértek Árpád vezérhez, nagy öröm támadt a vezér egész udvarában. Csaptak nagy vendégséget, s mindennap pompásan lakmároztak a magyarok együtt a különféle nemzetekkel. Midőn a szomszéd nemzetek hallották véghezvitt jeles cselekedeteiket, Árpád vezérhez özönlöttek; igaz hűséggel hódolva szolgáltak neki, de volt is részük jó gondviselésben; így aztán igen sok vendég háznéppé vált.

A DUNA SZIGETE

Ezután pedig Árpád vezér elindult arról a vidékről, ahol most Bodrog vára áll, és a Duna mentén a nagy szigetig haladt. Tábort ütöttek a nagy sziget mellett, majd Árpád vezér meg nemesei bevonultak arra. Mikor látták a helynek a termékenységét és gazdagságát, továbbá hogy a Duna vize milyen erőssége neki, kimondhatatlanul megszerették. Egyszersmind elhatározták, hogy ez lesz a vezéri sziget, s a nemes személyek mindegyike ott udvart meg majort kap. Árpád vezér azonnal mesterembereket fogadott, és velük pompás vezéri házakat építtetett. Aztán meghagyta, hogy a napok hosszú során át elcsigázott minden lovát vigyék oda és ott legeltessék. Lovászai fölé mesterül egy igen okos kun embert tett, név szerint Csepelt. Minthogy Csepel lovászmester ott lakott, azért nevezték el azt a szigetet Csepelnek egészen a mai napig. Árpád vezér és nemesei pedig férfi- meg nőcselédekkel együtt békében és hatalomban ott maradtak április havától október haváig. Ekkor közös tanácsban elhatározták, hogy feleségüket otthagya, távoznak a szigetről, átmennek a Dunán túlra, meghódítják Pannónia földjét, aztán hadat indítanak a karantánok ellen; sőt még arra is előkészültek, hogy elmennek Lombardia határtartományába. Azonban mielőtt ez megtörténnék, sereget akartak küldeni Galád vezér ellen, kinek az uralma a Maros folyótól egészen Haram váráig terjedt. Az ő ivadékából származott hosszú idő múltán Ajtony, akit Csanád megölt. E dologra Szovárdot, Kadocsát és Vajtát küldték ki. Mikor ezek engedelmet nyerve ellovagoltak, a Tiszán Kanizsánál átkeltek és a Csesztreg vize mellett szállottak meg. Azonban semmiféle ellenség nem mutatkozott előttük, aki kezét emelte volna rájuk, mivel annyira rettegett tőlük azon a földön minden ember. Innen továbbindulva a bögei részekre jutottak. Ott két hétig maradtak, amíg annak a hazának összes lakosságát a Marostól a Temes folyóig meghódították, és fiait kezesül összeszedték. Azután seregüket nekiindítva, a Temes folyó felé mentek, és a Fövény-rév mellett ütöttek tábort. Midőn át akartak kelni a Temes folyón, ellenük jött annak a hazának a vezére, Galád, akinek ivadékából Ajtony származik, nagy lovas meg gyalogos sereggel, azonkívül még kun, bolgár és blak segítséggel. Mikor másnap — minthogy köztük volt a Temes folyó — egyik hadsor sem bírta sehogyan sem átjutni a másikhoz, akkor Szovárd meghagyta testvéreinek, Kadocsának, hogy serege felerészével vonuljon valamivel lejjebb, aztán akárhogy, de menjen keresztül, és ütközzék meg az ellenséggel. Kadocsa rögtön engedelmeskedett testvére rendeletének, a sereg felével sebes vágásban lejjebb került, s minthogy az isteni kegyelem volt a kalauzuk, az átkelést könnyen végrehajtotta. Midőn a

magyar sereg egyik része Kadocsával odaát volt, felerésze Szovárdal pedig az innenső oldalon, akkor a magyarok megfűtták a harci kürtöket, és a folyón átúsztatva heves küzdelembe bocsátkoztak. S mivel az Isten járt előttük a kegyelmével, nagy győzelmet adott nekik, és az ellenség úgy hullott előttük, mint a kék az aratók után. Ebben a csatában elesett a kunoknak két vezére, a bolgároknak pedig három kapitánya. Maga Galád, a vezérük, futással ugyan megmenekült, azonban egész serege elolvadván, mint a tűznél a viasz, kard élén emésztődött meg. Ekkor a diadal után Szovárd, Kadocsa meg Vajta onnan továbbindulva a bolgár határ felé nyomultak, és a Panyóca vize mellett ütöttek táborn. Galád vezér pedig, amint fentebb mondtuk, elszaladt, és a magyaroktól való félelmében Keve várába húzódott. Harmadnap Szovárd, Kadocsa meg Vajta, akitől a Baracska-nemzetség származik, elrendezték seregüket, és Keve várának a vívásához fogtak. Midőn Galád, amazoknak a vezére, látta ezt, követeket küldve békét kért tőlük, és a várat különféle ajándékokkal együtt önként odaadta nekik. Innen továbbmenvén Orsova várát foglalták el. Egy hónapig tartózkodtak itt. Ekkor Vajtát a sereg harmadrészevel meg a lakosoknak túsul adott fiaival visszaküldték Árpád vezérhez. Egyszersmind avégett is küldöttek hozzá követeket, hogy adjon nekik engedelmet a Görögországba menetelre, ahol majd aztán egész Macedóniát meghódítják a Dunától a Fekete-tengerig. Hiszen a magyarok lelke abban az időben semmi mást nem áhított, csak földeket foglalni, népeket hódítani és hadimunkát végezni. Tudniillik a magyarok akkor úgy örültek az embervér kiontásának, mint a nádaly, s bizony, bizony, ha nem így tettek volna, nem hagytak volna annyi jó földet utódaikra. De erről ne többet! Vajta és a követek megérkeztek Árpád vezérhez, s elbeszéltek neki a történeteket. A vezér pedig megdicsérte művüket, egyszersmind Szovárdnak meg Kadocsának teljes szabadságot engedett, hogy Görögországba menjenek, s ott földet foglaljanak maguknak. Vajtának pedig hűséges szolgálatáért nagy földet adott a Tisza mellett, Tarras nevűt. Szovárdnak meg testvérének, Kadocsának a követei ekkor, miután megkapták az engedelmet, visszatértek uraikhoz.

A BOLGÁROK ÉS MACEDÓNOK NÉPEI

Néhány napra rá Szovárd meg Kadocsa egész seregükkel együtt, magasra tartva jellel megjegyzett zászlójukat, átkeltek a Duna vizén, és elfoglalták Barancs várát, majd meg Szeredüc-vár alá vonultak. Mikor a bolgárok és macedónok népei ezt meghallották, erősen megijedtek tőlük. Erre annak a földnek lakosai mindvalahányan elküldötték követeiket sok ajándékkal, hogy a földet hódolva felajánlják, és fiaikat kezesül átszolgáltassák nekik. Szovárd meg Kadocsa békére készen mind az ajándékokat, mind a kezeseket elfogadták, s őket, mint a saját népüket, békében elbocsátották. Maguk pedig továbblovagoltak túl a Vaszil-kapun. Fülöp király várát bevették, majd Kleopátra városáig az egész földet meghódították, s hatalmuk alatt tartottak mindent Durazzó városától egészen Rácföldig. Szovárd ugyanezen a földön vett magának feleséget, és az a nép, melyet most Csaba-magyarjának mondanak, Szovárd vezér halála után Görögországban maradt. Mégpedig a görögök szerint azért mondták csobának, azaz ostoba népnek, mivel urának halála után nem volt kedve útra kelni, hogy hazájába visszatérjen.

A MAGYAR-RÉV

Néhány nappal később Árpád vezér meg összes főemberei közös elhatározással, egyetértéssel és szabad akarattal kivonultak a szigetről, és tábornt ütöttek Soroksáron túl a Rákos vizéig. S midőn látták, hogy mindenfelől bátorságban vannak, és senki sem bír nekik ellentállani,

átkeltek a Dunán. A révet, ahol az átkelést végrehajtották, Magyar-révnak nevezték el azért, mert a hét fejedelmi személy, akit hétmagyarnak mondtak, ott hajózott át a Dunán. Mikor odaát voltak, tábornok ült a Duna mellett a felhévizekig. Ennek hallatára a Pannónia földjén lakó összes rómaiak futással biztosították életüket. Másnap pedig Árpád vezér meg minden főembere, Magyarország valamennyi vitézével együtt, bevonult Attila király városába. Ott látták a királyi palotákat — egyeseket földig romban, másokat nem —, és fölötté csodálták mindazt a kőépületet. Kimondhatatlanul felvidultak, mivel érdemesek lettek arra, hogy elfoglalják — s méghozzá háború nélkül — Attila király városát, kinek az ivadékából származott Árpád vezér. Ott lakomáztak mindennap nagy vígan Attila király palotájában, egymás mellett ülve. Mind ott szóltak szépen összezsengve a kobzok meg a sípok a regösök valamennyi énekével együtt. Az ételt-italt a vezérnek meg a nemeseknek arany-, a közrendűeknek meg a parasztoznak ezüstedényben hordták fel, mert hiszen a körülfekvő egyéb országok összes javát az Isten az ő kezükbe adta. Bőségesen és pompásan éltek valamennyi hozzájuk jött vendéggel egyetemben. Árpád vezér a vele mulatozó vendégeknek nagy földeket és birtokokat adományozott. Ennek hallatára még több vendég tódult hozzá, és ujjongva vele mulatott. Ekkor Árpád vezér meg övéi örömben húsz napig maradtak Attila király városában. Közben majdnem mindennap Magyarország vitézei valamennyien a vezér színe előtt vértezett harci ménjükön ülve pajzssal meg lándzsával nagy tornát vívtak: másfelől az ifjak pedig pogány szokás szerint íjas-nyilas játékot játszottak. Ettől Árpád vezérnek nagy jókedve támadt, s minden vitézének különféle ajándékokat adott: aranyat, ezüstöt meg egyéb jószágot is. Továbbá ugyanazon a helyen Kendnek, Korcán apjának földet adományozott Attila király városától a százhalomig és Diódig, fiának meg egy várat népe őrizetére. Korcán aztán ezt a várat a maga nevével nevezte, s ez a név a mai napig sem merült feledésbe.

PANNÓNIA FÖLDJE

Árpád vezér pedig huszonegyed napra tanácsot tartván, felkerekedett Ecilburgból, hogy meghódítsa Pannónia földjét egészen a Dráva folyóig. Első nap a Duna mellett, a százhalom táján ült tábornok. Ekkor úgy rendelkeztek, hogy a vezér hadseregéből az egyik részt a Duna mentén Baranya-vár felé küldi. Ennek élére kapitányul és vezérül a fejedelmi személyek közül kettőt állított, tudniillik őd apját, Etét meg Vajtát, akitől a Baracska-nemzetség ered. Egyszersmind nekik hűséges szolgálatukért Árpád vezér nem csekély ajándékokat adott: azonkívül meg ődnek, Ete fiának, a Duna mellett földet számtalan néppel együtt. S azon a helyen őd a vidék népét meghódítván várat épített, melyet közönségesen Szekcsőnek nevezett azért, mert ott magának széket és állandó lakot állított. Vajtának is hasonlóképpen nagy földet adott a Sár felé számtalan néppel, amelyet ma is Vajtának hívnak.

VESZPRÉM VÁROSA

A sereg második részével Szalók apját ősbőt meg őset küldötték ki avégre, hogy menjen Veszprém városa felé, s hódítsa meg annak a földnek összes lakosságát egészen Vasvárig. Ekkor Ősbő, a sereg kapitánya és vezetője, miután a vezér elbocsátotta, felemelve zászlaját megindult, és a Pákozdi-hegy alatt ült tábornok. Innen továbblovagolva a Pét-mezőn szállottak meg, s három napig ott is maradtak. A negyedik nap pedig Veszprém váráig nyomultak. Ekkor Ősbő meg őse seregüket elrendezve heves támadást intéztek a római katonák ellen, akik Veszprém várat őrizték. És állt a harc köztük egy héten át. Ám végül is a második hét

szerdáján, midőn mind a két fél serege a harci küzdelemben szörnyen kifáradt már, akkor Ösbő meg őse sok római katonát karddal pusztítottak el, másokat pedig agyonnyilaztak. A még megmaradt rómaiak most már a magyarok merészségének láttára Veszprém várát odahagyva futásnak eredtek, s életüket mentve a németek földjére siettek. Ösbő meg őse egészen a németek határáig üldözte őket. Egy nap pedig, mikor a magyarok és rómaiak a határon voltak a rómaiak lappangva átúszták azt a folyót, amely Pannónia és a németek határán van. Erről a folyót a magyarok Lapincsnak hívták, mert a rómaiak a magyaroktól való félelmükben lappangva úszták át.

VASVÁR

Innen visszatérőben Szalók apja Ösbő meg Örkény apja őse bevették Vasvárt, és elvitték túsul a lakosok fiait. Aztán továbblovagolva, a Balaton vize mentén Tihanyhoz értek. Majd — miután a népeket ott meghódították — tizenegyednapra bevonultak Veszprém várába. Ekkor Ösbő meg őse tanácsot tartva elküldték követeket Árpád vezérhez különféle ajándékokkal és a lakosok kezességbe adott fiaival. De meg hírt is küldtek ezekkel, hogy miképp ajándékozott nekik győzedelmet az Isten, aztán hogy mi módon hagyták oda a rómaiak Veszprém várát, és megszökvé előlük, mi módon úszták át lappangva a Lapincs folyót. Küldötteik Árpád vezért a Torbágy-erdőben vadak után járva-keve találták. Ösbő meg őse részéről több mindennel köszöntötték őt, egyszersmind a lakosok kezességbe vett fiait is átszolgáltatták a vezérnek. Árpád vezér pedig ennek hallatára szerfölött megörült, s megint visszatérve Ecilburgba, nagy lakomát csapott, az örömhírt jelentő követeknek meg nagy ajándékokat adott.

PANNÓNIA ELPUSZTÍTÁSA

Ezután Árpád vezér meg nemesei a sereg harmadik részével Ecilburgból kivonulva a sósút mezeje mellett szálltak táborba. Majd innen ellovagolva a Bodajk-hegyhez értek. Árpád vezér pedig innen kelet felé Elődnek, Szabolcs apjának nagy erdőt adott, melyet most Vértesnek hívnak a németek otthagytott vértjeiről. Ez alatt az erdő alatt, a Fertő-mocsár mellett Szabolcs unokája Csák sok idő múltán várat emelt. De erről ne többet! — Aztán ahogy így mentek Árpád vezér meg nemesei, Szent Márton hegye tövében ütöttek tábort, s mind maguk, mind állataik ittak Szabária forrásából. Majd amikor a hegyre felháltak, Pannónia földjének szépségét látva igen megörültek. A szlovének és pannónok nemzeteit meg országait feldúlták, s tartományaikat elfoglalták. De a murai karantánok határait ugyancsak sűrű betörésekkel rohanták meg. Közülük sok ezer embert karddal leöltek, őrhelyeiket felforgatták, tartományaikat birtokukba vették, és az Úr segedelmével azokat maradékuk is mindmáig hatalommal meg szépszerével a kezében tartja. Ezután Ösbő meg Örkény apja őse egész hadseregükkel együtt épségben és sértetlenül, nagy diadallal visszatértek Árpád vezérhez. Az Isten ugyanis, kinek irgalma járt előttük, Árpád vezérnek meg vitézeinek kiszolgáltatta ellenségeiket, s ők így kezükben tartották a népek munkájának gyümölcseit. Mikor ott gyökeret vertek, s majdnem minden szomszédos országot meghódítottak, vadászat kedvéért visszatértek a Duna mentén az erdő felé; a vitézeket a maguk jószágaira szertebocsátva, a vezér meg nemesei abban az erdőben maradtak tíz napig. Onnan aztán Attila király városába jöttek, majd Csepel szigetére vonultak, ahol a vezérné meg a többi nemesek feleségei voltak. Abban az esztendőben született Árpád vezérnek Zolta nevű fia. És lett nagy öröm a magyarok között. A vezér és nemesei számos napon át nagy vendégséget tartottak, ifjaik pedig ott játszottak a vezérnek meg nemeseinek színe előtt, mint a juhok bányái a kosok előtt. Néhány

napra rá Árpád vezér és nemesei közös elhatározással sereget küldtek Mén-Marót bihari vezér ellen. Ennek a hadseregnek Ösbő meg Velek lettek a kapitányai és vezetői. Ezek a szigetről nekiindulva a homokon keresztüllovagoltak, majd a Bőd-révnél áthajóztak a Tisza folyón. Innen továbblovagolva a Kórógy vize mellett ütöttek táborot. Ott a székelyek, akik előbb Attila király népe voltak, Ösbőnek hírére hallva, békés szándékkal elébe jöttek, s önként kezesül adták fiaikat különféle ajándékokkal. Sőt Ösbő serege előtt első hadrendként indultak Mén-Marót ellen harcba. A székelyek fiait azonnal elküldték Árpád vezérnek, s ők maguk előljáróban a székelyekkel Mén-Marót ellen lovagoltak. A Körös folyón a Szarvas-halomnál átúszattak s onnan továbblovagolva a Tekerő vize mellett ütöttek táborot.

MÉN-MARÓT VEZÉR

Mikor Mén-Marót meghallotta, hogy Árpád vezér legjelesebb vitézei: Ösbő meg Velek erős csapattal, előljáróban a székelyekkel, ellene vonulnak, kellesténél jobban megrémült, és nem mert ellenük menni, mivel hallotta, hogy Árpád vezér és vitézei erősebbek a harcban, meg hogy a rómaiakat Pannóniából elkergették, a murai karantánok határait elpusztították, a kardjuk élétől sok ezer ember elhullott, a pannónok országát elfoglalták, és ellenségeik még a színük elől is megfutottak. Hanem Marót vezér sok-sok katonáját otthagya Bihar várában, ő maga meg feleségével és leányával elmenekülve előlük, az Igyfőn sűrűbe tette át lakását. Ösbő meg Velek, valamint egész seregük most Bihar vára ellen kezdett lovagolni, és a Jószás vize mellett ütött táborot. Harmadnap pedig elrendezték seregeiket, s aztán hadakozva a vár felé indultak. Viszont szintén harcolni kezdtek a különböző nemzetekből összegyülekezett katonái Ösbő meg vitézei ellen. A székelyek és magyarok sok embert lenyilaztak. Ösbő meg Velek hajtógépeikkel százhuszonöt katonát megöltek. Folyt a harc köztük tizenkét napig, és Ösbő vitézei közül húsz magyar és tizenöt székely esett el. A tizenharmadik napon pedig, amikor a magyarok és székelyek a vár árkaiba behányták, s a hágcsókat oda akarták támasztani a falhoz, Mén-Marót vezér katonái a magyarok merészségének láttára elkezdtek kérlelni a seregnek szobában levő két kapitányát, majd a várat megnyitva, mezítláb, könyörögve Ösbő meg Velek színe elé jöttek. Ösbő meg Velek őrizet alá vetették őket, maguk pedig bevonultak Bihar várába, és sok becses jószágot találtak ott, ami azoké a katonáké volt. Mikor ezt Mén-Marót a szökve elmenekült hírmondóktól meghallotta, szörnyű nagy félelembe esett. Elküldte hát követeit különféle ajándékokkal Ösbőhöz meg Velekhez, s kérte őket, hogy maguk is békére hajolva engedjék követeit Árpád vezérhez, s ezek így hadd vigyék annak a hírt: Mén-Marót, aki előbb követei útján bolgár szívvel dölyfös üzenetben tagadott meg még egy marok földet is Árpád vezértől, most legyőzve és eléje borulva ugyanazon követek útján vonakodás nélkül felajánlja egész országát, Árpád fiának, Zoltának pedig a leányát. Ösbő meg Velek helyeselték a szándékát, s követeivel együtt maguk is követeket küldtek, hogy ezek urukat, Árpád vezért szintén kérleljék a béke érdekében. Miután a követek Csepel szigetére jutottak és Árpád vezért üdvözölték, másnap elmondták Mén-Marót üzenetét. Árpád vezér pedig nemesével tanácsot tartva, Mén-Marót üzenetét szívesen fogadta és helyeselte; majd mikor hallotta, hogy Mén-Marót leánya már egykorú az ő fiával, Mén-Marót kérelmének teljesítését nem akarta tovább halasztani, és leányát Zolta feleségül elfogadta a neki ígért országgal egyetemben. Aztán Ösbőhöz meg Velekhez követeket küldve azt üzenete, hogy menyegzőt tartva Mén-Marót leányát vegyék át feleségül fia, Zolta számára, a lakosok kezességbe adott fiait hozzák magukkal, Mén-Marót vezérnek pedig adják oda Bihar várát.

ÖSBŐ MEG VELEK

Ösbő meg Velek, valamint egész seregük, uruk parancsának engedelmeskedve, Mén-Marót leányát menyegző után átvették, a lakosok kezesül adott fiait magukkal hozták, magát Mén-Marót pedig Bihar várában hagyták. Aztán Ösbő meg Velek nagy tisztességgel és örömmel visszatértek Árpád vezérhez. A vezér és főjobbágyai eléjük vonultak, és Mén-Marót leányát, amint ilyen nagy vezérnek a jegyesét megilleti, tisztességgel a vezéri házba vezették. Árpád vezér, valamint minden főembere menyegzőt ülve nagy lakomát csapott, és majdnem napról napra — menyegzői szokás szerint — együtt vendégeskedett a körös-körül elterülő országok vitézeivel. Ifjaik meg ott játszottak a vezér és nemesei színe előtt. Árpád vezér Magyarország főembereit és vitézeit megesketve, fiát, Zoltát, nagy tisztességgel vezérré emeltette. Azután Szalók apjának, Ösbőnek hűséges szolgálataért Veszprém várát adományozta minden tartozékával együtt, Veleknek pedig a zarándi ispánságot adta. Hasonlóképpen a többi nemeseknek szintén tisztséget meg helységeket adományozott. Mén-Marót ez eset után a második évben fiú nélkül meghalt, s egész országát békességgel a vejének, Zoltának hagyományozta. Ezután az Úr megtestesülésének kilencszázhetedik esztendejében Árpád vezér is elköltözött ebből a világból. Tisztességgel temették őt el egy kis folyónak a forrása felett, amely kőmederben folyik alá Attila király városába. Egyszersmind ott a magyarok megtérése után a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére egyház épült, amelyet fejérnek hívnak.

ZOLTA VEZÉR ÖRÖKÖSÖDÉSE

Örökébe lépett a fia, Zolta; apjához hasonló erkölcsére, azonban elütő természetére nézve. Zolta vezér ugyanis kicsit selyp és fehér bőrű volt, puha és szőke hajú, középtermetű, harcias vezér, bátor szívű, ám alattvalói iránt kegyes, nyájas beszédű, de hatalomra törő, akit Magyarország valamennyi főembere meg vitéze csodamód szeretett. Bizonyos idő elteltével, mikor Zolta vezér tizenhárom esztendő volt, országának főemberei valamennyien egyértelemmel és közakarattal egyeseket országbírákú rendelték a vezér alá, hogy ezek a szokás jogával mértéket tartva, csendesítsék a viszálykodók pereit és versengéseit. Továbbá másokat — mégpedig Tas fia Lélt, Bogát fia Bulcsút, a vér emberét, valamint Kölpény fia Botondot — a sereg vezetőivé tették avégre, hogy különböző országokat feldúljanak velük. Ezek ugyanis harcias és bátor lelkű férfiak voltak, kik semmi másra nem viseltek gondot, csak arra, hogy uruk számára népeket hódítsanak és más országokat pusztítsanak. Ők aztán, amint engedelmet kaptak Zolta vezértől, leszámoltak a karantán sereggel; majd Friaulon át Lombardia határtartományába értek, s ott Pádova városát öldökléssel, tüzzel-vassal, nagy fosztogatás közepette kegyetlenül elpusztították. Innen benyomultak Lombardiába, és ott is sok rosszat műveltek. Mikor pedig annak a földnek a lakosai egybegyülekezve megpróbálták szembeszállani erőszakukkal és vad dühükkel, akkor számtalan sok lombard veszett el a magyarok nyilától, sőt igen sok püspök és gróf is halálát lelte. Ennek hallatára Lutvardus, a vercelli egyház püspöke, a nagynevű férfiú, néhai Kis Károly császár legbizalmasabb barátja és leghívebb titkos tanácsosa, magával szállítva javait és páratlan drágaságait, melyekben mérhetetlenül gazdag volt, mindenképpen menekülni igyekszik vérengző kegyetlenségük elől. De ahol nem is gondolja, magyarokra bukkan, és ezek foglyul ejtve megölik, emberi mértékkel megbecsülhetetlen kincsét meg, melyet magával vitt, elrabolják. Ugyanekkor Waldo gróf testvére, István, mikor éjnek idején vára falán a félrehelyen ülve szükségét akarja végezni, a kamara nyílásán át egy magyarnak a nyilától súlyosan megsebesül, és sebébe még azon az éjjelen belehal.

Lotaringia, Alemannia és Frankföld elpusztítása

Azután Lotaringiát és Alemanniát pusztították el. A Frank- és Bajorföld határán lakó keleti frankok közül is sok ezeret leöltek, vagy nyilazásukkal csúfosan megfutamítottak. Majd minden javukat zsákmányul ejtve visszatértek Zolta vezérhez Magyarországra.

LÉL ÉS BULCSÚ HALÁLA

Öt évvel később, Konrád császár uralkodása alatt Zoltának, Magyarország vezérének néhai híres és dicsőséges vitézei: Lél, Bulcsú meg Botond uruktól küldetve Alemannia egyes részeire törtek, és ott sok becses zsákmányt ejtettek. De végül a bajorok és alemannok gyalázatos csalárdsága miatt Lél meg Bulcsú fogságba estek, s az Inn folyó mellett akasztófán végezték életüket. Botond meg a többi megmaradt magyar vitéz, mikor látták, hogy az ellenség gonosz csele miatt szorultságba jutottak, bátran és emberül helytállottak. Egymást nem hagyták el, hanem mindenképpen rajta voltak, hogy a veszedelemben maradó résznek segítségére legyenek. Mint sebzett oroszlánok, úgy rohantak ordítva a fegyverek közé, és az ellenséget szörnyű nagy öldökléssel terítették le. És noha le voltak győzve, mégis legyőzőiket erősebben, diadalmasabban győzték le, sőt szörnyű nagy öldökléssel terítették le. Szerencsés hát a magyarok így nyert poggyásza: a veszedelmekben szerzett tapasztalat; már biztosabb, gyakorlottabb is ez a szakadatlan hadakozás következtében, meg erőben, hatalomban is kitűnőbb. Így aztán egész Bajorországot és Alemanniát, továbbá Szászföldet és Lotár országát tüzzel-vassal elpusztították, sőt ezek vezéreit: Ercangert meg Bertoldot is lenyakazták. Majd továbbindulva Frank- és Gallföldet szintén kezükre kerítették. De midőn innen győzelmesen visszatértek, a szászok csele következtében nagy vereség érte őket; akik pedig megmenekültek közülük, hazatértek. Azonban Zolta vezér meg főemberei Lél, Bulcsú és többi vitézeik halála miatt szerfölött fölháborodtak, s ellenségeivé lettek a németeknek. Zolta vezér meg vitézei az ellenség elkövette sérelem miatt bosszút lihegtek, és nem hallgatták el, hogy akárhogy, de visszaadják neki a kölcsönt. Isten kegyelméből Zolta vezérnek az Úr megtestesülésének kilencszázharmincegyedik esztendejében fia született, akit Taksonynak nevezett; szép nagy szeme volt és fekete, puha haja, üstöke meg hasonló az oroszlánéhoz, ahogy majd alább meghalljátok.

OTTÓ KIRÁLY ELLENSÉGEI

Ugyanebben az évben Ottó német király ellenségei átkos gonoszsággal az ő vesztén mesterkedtek. De minthogy magukban semmit nem tudtak neki ártani, a magyaroktól akartak segítséget kérni. Tudták ugyanis, hogy a magyarok a hadakozásnak megszokott viszontagságaiban legyőzhetetlenek, s igen sok országot az Isten általuk sújt haragjának ostorával. Ekkor Ottó német királynak ezek az ellenségei elküldték követeiket a harckedvelő Zolta vezérhez, és sok arany fejében arra kérték, hogy magyar segítséggel támadhassák meg az említett Ottó királyt. Zolta vezér pedig haragtól tüzelve, egyrészt ezek kedvéért és díjáért, másrészt meg azért, mivel fájt a szíve Lél és Bulcsú halála miatt, nagy hadat küldött Ottó német király ellen. Ennek kapitányaivá és vezetőivé Kölpény fia Botondot, Előd fia Szabolcsot meg őse fia Örkényt tette. Mikor ezek elvonultak Zolta vezértől, Bajorországot, Alemanniát, Szászföldet és Tübingiát megint kardra hányták. Majd innen továbbmenve, nagybőjt idején átkeltek a Rajna folyón, és ott Lotár országát is ijjal-nyíllal kiirtották. Egész Galliát szintén

rettenetesen megnyomorgatták, sőt vadul berontva az Isten egyházaiba, még azokat is kifosztották. Innen a senonok meredek bércein át az aliminus népeken keresztül fegyverrel, karddal törtek utat. Miután pedig azokat a felette harcias és vidékük természeti helyzetében bátorságos népeket legyőzték, átkeltek a senonok hegyein, és bevették Susa városát. Azután továbbvonulva Torinót, ezt a dúsgazdag várost vívták meg. Midőn Lombardia sík vidékét meglátták, sebes nyargalvást végigfosztogatták majdnem egész Itáliát, amely minden jóban fölösen bővelkedett. Végül pedig Kölpény fia Botond meg őse fia Örkény, miután az említett nemzeteket mind legyőzték, szerencsés diadallal visszafordultak saját országaikba. Ekkor Ottó német király a Rajna folyó mellett cselet vet nekik, és országa egész haderejével rajtuk ütve sokat megöl közülük. Botond, Örkény, valamint seregeikből a többiek készek inkább meghalni a harcban, mint a nyert diadalt elveszíteni; ezért makacsul szembeszállnak az ellenséggel. A csatában egy igen nevezetes fővezért megölnék, másokat súlyos sebbel megfutamítanak, sőt még zsákmányt is ejtenek tőlük. Ezután nagy diadallal visszatérnek országaikba. Mikor Botond meg Örkény vígan visszatérnek Pannónia földjére, akkor Botond a hosszas hadi fáradalomtól megviselve csodamód elkezdett erőtlenedni; meg is halt, és a Verőce folyó közelében temették el. Jegyezze meg azonban mindenki, aki tudni akarja, hogy a magyar vitézek ezeket meg az egyéb ilyen háborúkat egészen Taksony vezér idejéig viselték.

AZ ORSZÁG HATÁRAINAK MEGÁLLAPÍTÁSA

Zolta vezér pedig vitézei visszatérte után kitűzte Magyarország határait: a görögök felé egészen Vaszil kapujáig és Rácföldig, nyugat felé egészen a tengerig, ahol Spalato városa van; a németek felé pedig egészen Göncöl hídjáig. Hogy a legutóbbi vidéken várat emeljenek, az oroszok feladatául szabta, akik a nagyapjával, Álmos vezérrel Pannóniába jöttek. Ugyanezen a határon, a Mosony nevű fertőn túl nem kevés besenyőt is letelepített országának védelmére, hogy valamikor a jövőben a rajtuk esett sérelem miatt dühösködő németek a magyarok határait el ne pusztíthassák. A csehek felé pedig egészen a Morva folyóig tűzte ki a határokat, mégpedig azzal a kikötéssel, hogy vezérük évi adót fizet Magyarország vezérének. Ugyanilyen módon lengyelek felé — mint előbb Böngér fia Bors — a Tatra hegyéhez tette az ország határát. Midőn Zolta vezér meg vitézei így mindenfelé gyökeret vertek Magyarországon, akkor Zolta vezér fiának, Taksonynak feleséget hozott a kunok földjéről. Majd még életében megeskette nemeseit, és a fiát Taksonyt még életében vezérré meg uralkodóvá tette egész Magyarország felett. Maga Zolta vezér pedig fia uralkodásának harmadik esztendejében a test börtönéből minden húsnak útjára költözött. Taksony vezér Magyarország főembereivel együtt élete valamennyi napján át hatalommal és szépszerével megtartotta országának minden jussát. Kegyességének hallatára pedig sok vendég özönlött hozzá különféle nemzetekből. Ugyanis Bulárföldről nagyon sok izmaelitával jöttek némely fölötté nemes urak: Billa meg Baks. A vezér Magyarország különböző vidékein földet adományozott nekik, s még azonfelül a várat is, melyet Pestnek hívnak, örökre nekik engedte. Billa pedig és a testvére, Baks, kiknek sarjadékából származik Etej, tanácsot tartván, a magukkal hozott népből kétharmadot a nevezett vár szolgálatára átengedtek, egyharmadot meg utódaiknak hagytak. Ugyanebben az időben, ugyanarról a tájékról jött egy Hetény nevű igen nemes vitéz, és neki a vezér szintén nem kevés földet meg egyéb jószágot adott. Taksony vezérnek Gyejcsa nevű fia született, Magyarországnak ötödik vezére. Ugyanekkor a besenyők földjéről jött egy vezéri nemzetségből való vitéz. Neve Tanuzaba volt: Örkénd apja, kitől a Tomaj-nemzetség származik. Neki Taksony vezér lakóföldet a kemeji részekben adott a Tiszáig, ahol Abád-rév van. Ez a Tanuzaba egészen Taksony vezér unokájának, Szent István királynak az idejéig élt. S midőn Boldog István király az élet igéit hirdette és a magyarokat keresztelte, akkor

Tanuzaba, ki hitben hiú volt, keresztény lenni átallott; így hát temetkezett élve feleségével az Abád-révbe, hogy a keresztségben ő meg a felesége ne éljen a Krisztussal örökre. Ám a fia, Örkénd, mint keresztény, Krisztussal együtt él mindörökké.